ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΡΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΗΙ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΒΛΑΣΙΟΥ ΣΚΟΡΔΕΛΗ, π. Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΛΕΞΙΟΥ ΖΑΜΑΡΙΟΥ Διευθυντοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων ἐν Φιλιππουπόλει, ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ, Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου Πελοποννήσου, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Δ. ΓΡΑΦΕΙΑΔΟΥ, ὑποδ. τοῦ Ὀρφανοτροφείου Χατζηκώστα

ΕΝ ΤΗΙ ΗΜΕΔΑΠΗΙ

συνδρομὴ ἐτησία προπληρωτέα

δραχ. 6

Παρακαλοῦμεν τοὺς καθυστεροῦντας νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὴν ἐν συστημένῃ ἐπιστολῇ.

ΥΠΟ

Π. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας, καὶ εἰδικῶς τῆς παιδαγωγικῆς, πρώην γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κράτους, μέλους τακτικοῦ τοῦ ἐν Γερμανίᾳ συλλόγου τοῦ πρὸς διάδοσιν τῆς ἐπιστημονικῆς Παιδαγωγικῆς κλπ.

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ὁδὸς Ἀναγνωστοπούλου ἀριθ. 16.

ΕΝ ΤΗΙ ΑΛΛΟΔΑΠΗΙ

Συνδρομὴ ἐτησία προπληρωτέα

φρ. χρ. 7

Ἀποστέλλεται διὰ συστημένης ἐπιστολῆς εἰς μονόγροσσα γραμματόσημα Τουρκίας (5 γρ. 1 φρ.)

Ἀριθ. 27 καὶ 28. Ἐν Ἀθήναις τῇ 30 Μαΐου 1895. Ἔτος Γ'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Εἶναι ἐν Εὐρώπῃ ἀπηγορευμένη ἡ θέσις ἐπιθεωρητοῦ σχολείων εἰς τοὺς συγγραφεῖς διδακτικῶν βιβλίων;—Περὶ ἡμερώσεως τῶν μαθητῶν.—Πεσταλότζη, Πῶς ἡ Γερτρούδη διδάσκει τὰ τέκνα της, δευτέρα ἐπιστολή.—Περὶ ἱδρύσεως σχολῆς κωφαλάλων ἐν Ἀθήναις.— Περὶ ὀδόντων τοῦ ἀνθρώπου. — Περὶ φιλανθρωπίας. — Γεωλογικὰ ὑπὸ Χρ. Π. Οἰκονομου.

ΕΙΝΑΙ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗΙ ΑΠΗΓΟΡΕΥΜΕΝΗ Η ΘΕΣΙΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ;

Ἐπειδὴ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνεκινήθη ἐσχάτως παρ' ἡμῖν, ὑπάρχουσι δὲ πολλοί, οἵτινες ζητοῦσι νὰ παραπλανήσωσι τὴν κοινὴν γνώμην, ἐπιτρέψατε ἡμῖν, Κύριε συντάκτα τῆς «Ἐκπαιδεύσεως», νὰ δημοσιεύσωμεν τί ἐν ὅλῃ τῇ Εὐρώπῃ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο συμβαίνει, ἵνα μὴ νομοθετῶμεν ἡμεῖς πράγματα ὅλως καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐπιστήμης τῆς παιδαγωγικῆς καὶ πρὸς τὸ συμφέρον αὐτὸ τῶν σχολείων ἀπάδοντα. Ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἔκδοσις διδακτικῶν βιβλίων μαρτυρεῖ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τῆς ψιλῆς θεωρίας κατῆλθεν εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ μόνον τοιοῦτοι ἄνδρες δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἐπιθεωρηταὶ σχολείων, οἵτινες πρὸς τῇ θεωρίᾳ γινώσκουσιν καὶ τὴν πρᾶξιν, ἣν ἀναλαμβάνουσι νὰ ἐξελέγξωσι ἢ καὶ νὰ διορθώσωσι. Ἀπόδειξις δὲ ὅτι οὕτω σκέπτονται καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἀναφέρομεν πλεῖστα παραδείγματα ἐπιθεωρητῶν, οἵτινες τιμῶνται ἰδιαζόντως ὡς καλοὶ συγγραφεῖς διδακτικῶν βιβλίων.

Α'.) Γαλλία.

α) Ὁ κ. C. Rouzé, inspecteur primaire à Paris ἔχει ἐκδώσῃ·

1. Gramaire de l'enfance.
2. Cours élementaire etc,
3. Cours moyen etc.
4. Livre du maitre.
5. Cours superieur etc.
6. Le style en action.
7. Cours pratique de composition et de style.

β) Ὁ κ. Ch. Lebaigne, membre du conseil superieur de l' instruction publique ἔχει ἐκδώσῃ·

1. Chois de lectures expliquées à l' usage des jeunes filles.
2. Classe enfantin·

καὶ πλῆθος ἄλλο βιβλίων, ἃ παραλείπομεν ἐνταῦθα.

γ) Ὁ κ. M. Carré, inspecteur general de l' enseignement primaire ἔχει ἐκδώσῃ·

1. Methode pratique de langage, de lecture d'écriture.
2. L'année preparatoire etc.

δ) Ὁ κ. P. Leyssenne, inspecteur general de l' enseignement primaire ἔχει ἐκδώσῃ·

1. Traité de l'Arithmetique.
2. Traité de Géométrie.

ε'. Ὁ κ. G. Jost, inspecteur générale de l'enseignement primair ἔχει ἐκδώσῃ·

α). Les petits écoliers, lectures morales etc.

β). Education et instruction. Leçons sur les choses usuelles.

γ). Educatiou et Enseignement. Instruction morale et civique.

δ). Récits patriotique a l'usage des écoliers, qui veulent devenir de bons Français.

Διακόπτομεν ἐνταῦθα τοὺς ἐπιθεωρητὰς ἐν Γαλλίᾳ, οἵτινες πάντες κατὰ γενικὸν κανόνα ἔχουσι διδακτικὰ βιβλία, τιμώμενοι διὰ τοῦτο καὶ θεωροῦντες μέγα καθῆκον νὰ συντελῶσι καὶ διὰ τῶν βιβλίων εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν σχολείων, ὧν τὴν κατάστασιν γινώσκουσιν ἐξ ἰδίας αὐτοψίας.

B'.) **Γερμανία.**

α). Ὁ C. Kehr, Schulrath in Erfurth, ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς βιβλία·

1. Lesefibel μετὰ τοῦ Schlimbach (ἀλφαβητάριον).
2. Lesebuch (ἀναγνωσματάριον).
3, Praktische Geometrie.
4. Leitfaden des Religionsunterriktes (κατήχησις).
5. Materialien zur Uebung im mündlichen und schriftlichen Gedankenausdrucke für Volksschulen.
6. Schülerbuch etc
7. Geometrische Rechenaufgaben.

β). J. Chr. Schumann, königl. Regierungs— und Schulrath in Trier.

1. Lehrbuch der deutschon Gechichte in drei Heften.
2. Die Kirchengeschichte in Lebensbildem.
3. Preussens Geschichte.

(ἀκολουθεῖ).

Μ.

ΠΕΡΙ ΗΜΕΡΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Σφάλμα, τὸ ὁποῖον δὲν νικᾶται εὐκόλως, εἶναι ὅτι οἱ διδάσκαλοι θηρεύοντες ἐν τῷ σχολείῳ μεγάλα πράγματα νὰ κατορθώσωσι ἀφίνουσι τὰ μικρὰ κατὰ μέρος καὶ οὕτω οὔτε τὰ πρώτα κατορθώνουν ὡς δύσκολα, οὔτε τὰ δεύτερα ὡς ἀμελούμενα. Ὁ Ἕρβαρτος εἶπεν ὅτι τὰ σφάλματα τῆς ἀνατροφῆς φαίνονται εἰς τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τὸ σοφὸν τοῦτο λόγιον ἐπέρχεται ἀείποτε εἰς τὸν νοῦν μου, ὁσάκις συμβαίνει νὰ συναντήσω καθ' ὁδὸν μαθητὰς ἐκ τοῦ σχολείου σχολάσαντας, οἵτινες οὐδὲν ἴχνος ἡμερώσεως δεικνύουσι, τοὐναντίον πάντα τὰ σημεῖα τῆς ἀγριότητος καὶ τῆς ἀπανθρωπίας. Οἱ μαθηταὶ οὗτοι ἐξῆλθον ἐκ τῶν σχολείων, ἃ λέγουσιν ὅτι ἀκολουθοῦσι τὴν μέθοδον τοῦ Πεσταλότση καὶ τοῦ Ἑρβάρτου καὶ εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ἢ δέρουσι ἀλλήλους σκληρότατα ἢ χλευάζουσι ἢ διακωμωδοῦσι τοὺς παρερχομένους ξένους ἀνθρώπους βαναυσότατα ἢ κλέπτουσιν ὀπώρας ἐκ τῶν ξένων κήπων ἀναιδέστατα ἢ διώκουσι πτηνὰ πρὸς ἐξολοθρευμὸν ἀγριώτατα. Ὁσάκις βλέπω τοιαῦτα πράγματα καὶ τὴν ὅλην ἐξωτερικὴν ἐμφάνειαν τῶν μαθητῶν, ἥτις μαρτυρεῖ ἀπαιδευσίαν καὶ κακεντρέχειαν, σύννους κινῶ τὴν κεφαλὴν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ παρ' ἡμῖν συστήματος, ὅπερ ἀνεκηρύχθη πρὸς ἀναγέννησιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ βελτίωσιν καὶ ἐξευγενισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τί ἄρά γε νὰ συμβαίνῃ ἐνταῦθα;

Ὡς ἐν τῷ ἀγρῷ αἱ ἄκανθαι πολλαπλασιάζονται, αἵτινες δὲν ἐκριζοῦνται ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ, ἀλλ' ἀφίνονται νὰ συναυξάνουν μετὰ τοῦ σίτου, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ αἱ κακίαι, ἃς ὁ παῖς παραλαμβάνει ἐκ τῆς ἀμορφώτου πέριξ κοινωνίας, ἐὰν δὲν πολεμηθῶσι καὶ ἐκριζωθῶσι συστηματικῶς ἐν τῷ σχολείῳ μία πρὸς μίαν, ἀναμφιβόλως θὰ αὐξηθῶσι καὶ θὰ καταπνίξωσιν ἴσως καὶ τὰς ἄλλας τοῦ σχολείου ὑποθήκας. Διὰ τοῦτο πρέπει τὸ ὅμμα τοῦ διδασκάλου ἐκτὸς τοῦ σχολείου, ἐν τῇ κοινωνίᾳ, νὰ εἶναι διηνεκῶς ἄγρυπνον καὶ νὰ παρατηρῇ τὰ ἐλαττώματα τῶν μαθητῶν του καὶ νὰ ζητῇ ἐν τῷ σχολείῳ νὰ ἰατρεύσῃ ταῦτα διὰ τῶν συμβουλῶν καὶ τῆς ἀσκήσεως, μάλιστα διὰ τῆς προσευχῆς, ἥτις κατανύγει τῶν μαθητῶν τὴν ψυχὴν καὶ κινεῖ αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν καὶ βελτίωσιν. Διὰ τοῦτο εἶναι παραγνώρισις πλήρης τῆς μεγάλης τῶν διδασκάλων ἀποστολῆς πρὸς ἐξευγενισμὸν τοῦ ἔθνους, ὅταν οὗτοι διακηρύττωσιν ὅτι τὸ καθῆκον αὐτῶν εἶναι ἐν τῷ σχολείῳ μόνον νὰ διδάσκωσι καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας νὰ παιδεύωσι τοὺς εἰς αὐτοὺς ἐμπεπιστευμένους παῖδας, τὸ τί δὲ οὗτοι πράττουσιν ἐκτὸς τοῦ σχολείου δὲν εἶναι ἔργον τῶν διδασκάλων νὰ ἐξετάζωσι, ἀλλὰ τῆς κοινωνίας, ἰδίᾳ δὲ τῶν γονέων. Τοιοῦτοι λόγοι ταπεινοῦσι τὸ διδασκαλικὸν ἔργον καὶ καταρρίπτουσιν τὸν διδάσκαλον ἐκ τῆς ὑψηλῆς θέσεως τοῦ μορφωτοῦ εἰς τὴν τάξιν τῶν μισθωτῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ διδασκάλου εἶναι νὰ μορφώσῃ ἀνθρώπους, οὐχὶ μόνον νὰ διδάξῃ, ἡ δὲ μόρφωσις δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸ νοῦν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἦθος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἦθος γίνεται ἐκ τοῦ ἔθους ἤτοι ἐκ τῆς ἀσκήσεως εἰς λόγους καὶ πράξεις καλάς, ὁ διδάσκαλος ὀφείλει μεταξὺ τῶν πρώτων αὐτοῦ μελημάτων νὰ ἔχει τί πρέπει οἱ μαθηταὶ νὰ πράττωσι καὶ τί νὰ ἀποφεύγωσι Μάλιστα δὲ δύναται ὡς ἀσφαλὲς γνώρισμα τῆς ὀρθῆς ἀνατροφῆς τοῦ σχολείου νὰ θεωρηθῇ ἡ καλὴ συμπεριφορὰ τῶν μαθητῶν ἐκτὸς τοῦ σχολείου. Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ ὁ διδάσκαλος μετ' ἰδιαιτέρας ἐπιμελείας ὡς ὄν ἄριστον συστατικὸν αὐτοῦ ὡς μορφωτοῦ, δύναται δὲ καὶ ἡ κοινωνία νὰ κρίνῃ περὶ τῆς ὀρθῆς ἢ μὴ τοῦ σχολείου ἀνατροφῆς.

Ἐκ τῶν καλῶν δὲ συνηθειῶν, ἃς πρέπει νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν κοινωνίαν τὸ σχολεῖον, ἀναφέρομεν ἐνθάδε τὰς ἑξῆς·

1. Οἱ μαθηταὶ νὰ προσεύχωνται ἐν τῷ οἴκῳ καὶ πρὸς τοῦτο ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν γονέων. Κάλλιστα δὲ δύναται νὰ γίνῃ τοῦτω ἐπ' ἐκκλησίας, ἐὰν ὁ διδάσκαλος ἔχῃ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου καὶ δύναται νὰ ὁμιλήσῃ συνεχῶς περὶ προσευχῆς, νὰ στρέψῃ δὲ καταλλήλως τὸν λόγον περὶ τῆς κατ' οἶκον προσευχῆς. Ὁ Πυθαγόρας εἶπεν ὅτι «Μεγάλοι γινόμεθα πρὸς τοὺς θεοὺς βαδίζοντες.» καὶ ἡμεῖς λέγομεν ὅτι λαοὶ μὴ προσευχόμενοι εἶνε προωρισμένοι εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ εἰς τὴν ἀπώλειαν. Ἐπειδὴ δὲ μέγα συντελεῖ εἰς τὸν καθαρμὸν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ποιὸν τῆς προσευχῆς, ἥτις δὲν πρέπε νὰ περιέχῃ ἐννοίας ὑπερτέρας τῶν δυνάμεων τῶν παίδων οὐδὲ γλῶσσαν ἀκατάληπτον εἰς αὐτούς, διὰ τοῦτο ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἐκλέξῃ τὰς προσευχὰς καὶ ἀφ' οὗ ἑρμηνεύσῃ ταύτας νὰ δώσῃ κατόπιν ταύτας εἰς τοὺς μαθητὰς πρὸς ἀπομνημόνευσιν. Ὡς δεῖγμα πῶς πρέπει περίπου νὰ εἶναι αἱ προσευχαὶ αὗται παραθέτομεν κατωτέρω τὰς ἑξῆς.

Προσευχὴ κατὰ τὴν πρωΐαν.

α), διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν μικρῶν τάξεων·

« Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ τὰ καλὰ παιδία ὡς πατὴρ ἀγαπῶν καὶ προστατεύων ἀγάπα καὶ φύλαττε καὶ ἐμὲ καὶ φώτιζε τὸν νοῦν μου νὰ εἶμαι μαθητὴς ἐπιμελής, φρόνιμος καὶ ἐντὸς τοῦ σχολείου καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ τηρῶν τὰς συμβουλὰς τοῦ διδασκάλου μου καὶ τῶν γονέων μου, εἰς οὓς χάριζε ὑγείαν καὶ πάντα τὰ ἀγαθά σου. Ἀμήν.

β), διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων τάξεων. « Κύριε τοῦ ἐλέους, παρ' οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον δίδοται, παράσχου μοι τῷ τέκνῳ σου χάριν εἰς τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐντολῶν σου, ὡς ἔδωκας εἰς τὸν Μωϋσῆν καὶ εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ κατάπεμψον ἐπ' ἐμὲ τὸ πανάγιόν σου πνεῦμα! Ποίησόν με φίλον τῆς ἀληθείας καὶ ἐχθρὸν τοῦ ψεύδους, ἄναψον ἐν ἐμοὶ τὸν θεῖον σπινθῆρα τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀνθρώπους μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ τεθλιμμένους, ἀνάδειξόν με δίκαιον, σεβόμενον τὴν τιμήν, τὴν περιουσίαν, τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἀπάλλαξόν με πάσης κακίας, λύτρωσον πάσης ἁμαρτίας καὶ προστάτευσον νὰ γίνω ἀνὴρ τέλειος καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ πολίτης ἄξιος τῆς οὐρανίου σου βασιλείας. Ἀμήν.

2. Προσευχὴ πρὸ τοῦ φαγητοῦ.

Ἐπίσκεψαι, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, τὸ φαγητὸν ἡμῶν τοῦτο καὶ ἁγίασον αὐτό, ὡς ἡγίασες τὸν ἀμνόν, ὃν προσέφερεν ὁ εὐσεβὴς Ἀβραάμ, ὡς ἡγίασας τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὃν διέταξας νὰ θυσιάσωσι χάριν τοῦ πεπλανημένου, ἀλλὰ μετανοήσαντος καὶ ἐπανελθόντος πρὸς τὸν πατέρα τοῦ ἀσώτου υἱοῦ. Σὺ εἶσαι ἡ ἀληθινὴ τροφὴ καὶ ὁ δοτὴρ τῶν ἀγαθῶν καὶ ὅταν ἔχωμεν σὲ μεθ' ἡμῶν δὲν θὰ πεινάσωμεν οὐδὲ θὰ διψάσωμεν εἰς τὸν αἰῶνα. Πρὸς σὲ ἔχομεν τὰς ἐλπίδας ἡμῶν, σὺ εἶσαι ὁ πατὴρ πάντων ἡμῶν. Μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς, ἀλλ' εὐλόγει καὶ ὁδήγει ἡμᾶς πάντας εἰς τὴν ἀλήθειάν σου. Ἀμήν.

3. Προσευχὴ πρὸ τοῦ ὕπνου.

« Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, παράσχου μοι ὅσα ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἁγνά, ὅσα εὔφημα, εἴ τις ἀρετή, εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα νὰ ἔχω κατὰ νοῦν καὶ ταῦτα νὰ πράττω. Δίδαξόν με νὰ ποιῶ πάντοτε τὸ θέλημά σου. Εἰς χεῖράς σου θὰ ἐμπιστευθῶ καὶ κατὰ τὴν νύκτα ταύτην καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα. Φύλαξόν με ἀπὸ παντὸς κακοῦ. Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλέησόν με. Ἀξίωσόν με νὰ σὲ προσκυνῶ καὶ νὰ σὲ λατρεύω ἐν ἀληθείᾳ πνεύματος, ἐν εὐπρεπείᾳ σώματος, ἐν εὐλογίᾳ στόματος ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ· νὰ ἀποδίδω τιμὴν εἰς τοὺς ἄρχοντας, νὰ δεικνύω ἀγάπην εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ οἰκείους καὶ ξένους, νὰ νικῶ τὸ κακόν, νὰ μὴ κάθημαι ἀργὸς, νὰ ἀποφεύγω τοὺς κακούς, νὰ συναναστρέφωμαι μὲ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους. Κατάπεμψον ἐπ' ἐμὲ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον καὶ φώτιζε καὶ ὁδήγει, ἵνα ζῶ πάντοτε κατὰ τὸ θέλημά σου καὶ ἀξιωθῶ τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας. Ἀμήν.»

(ἀκολουθεῖ).

ΠΕΣΤΑΛΟΤΖΗ

ΠΩΣ ΔΙΔΑΣΚΕΙ Η ΓΕΡΤΟΥΔΗ ΤΑ ΤΕΚΝΑ ΤΗΣ

Ἐπιστολὴ δευτέρα.

(συνέχεια ἰδὲ προηγούμενον φύλλον).

Κατὰ τὰς πρώτας δὲ ἡμέρας τῆς ἑνώσεως ἡμῶν ἐπεθύμησε ὁ Κρούσιος νὰ μεταβῇ εἰς Βασιλείαν πρὸς τὸν Τόβλερον, ὃν εἶχε φίλον ἐπιστήθιον, ἵνα ἀναγγείλῃ εἰς αὐτὸν

τὸν θάνατον τοῦ Φισχήρου καὶ ἐκθέσῃ εἰς αὐτὸν τὰ κατὰ τὴν παροῦσαν κατάστασίν του. Τὴν εὐκαιρίαν ταύτην καὶ ἐγὼ ἐπωφεληθεὶς εἶπον πρὸς τὸν Κρούσιον ὅτι εἶχον μεγίστην ἀνάγκην βοηθείας πρὸς συγγραφὴν βιβλίων καὶ ὅτι θὰ εὐχαριστούμην πολύ, ἂν κατωρθοῦτο ἡ σύμπραξις τοῦ Τοβλέρου, ὅστις μοι ἦτο ἤδη γνωστὸς ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας του πρὸς τὸν Φισχῆρον. Συνάμα δὲ εἶπον αὐτῷ ὅτι πρὸς τὸν σκοπόν μου εἶχον μεγάλην ἀνάγκην καὶ διδασκάλου τῆς ἰχνογραφίας καὶ ᾠδικῆς. Ὁ Κρούσιος μετέβη εἰς Βασιλείαν καὶ συνδιελέχθη μετὰ τοῦ Τοβλέρου, ὅστις προθύμως ἐδέχθη τὴν εὐχήν μου καὶ μετά τινας ἑβδομάδας ἦλθεν εἰς Βουργδόρφην. Μαθὼν δὲ παρὰ τοῦ Κρουσίου ὅτι εἶχον ἀνάγκην ἰχνογράφου ἐνεθυμήθη τὸν Βούσιον, ὅστις εὐθὺς ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ἦλθεν καὶ αὐτὸς εἰς Βουργδόρφην. Ἀμφότεροι διαμένουσι ἐνταῦθα περὶ τοὺς ὀκτὼ μῆνας καὶ πιστεύω ὅτι ἐνδιαφέρεσαι νὰ ἀναγνώσῃς τίνα αὐτοὶ ἔχουσι ἐκ τῆς πείρας των σχηματίσῃ γνώμην περὶ τοῦ πράγματος. Ὁ Τόβλερος ἦτο ἐπὶ πέντε ἔτη οἰκοδιδάσκαλος παρά τινι μεγάλῃ τῆς Βασιλείας οἰκογενείᾳ. Ἡ γνώμη του περὶ τῆς ἐπιχειρήσεώς μου ἐν σχέσει πρὸς τὴν γνώμην, ἣν εἶχε περὶ τοῦ μέχρι τοῦδε διδασκαλικοῦ του σταδίου εἶναι κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ λόγους ἡ ἑξῆς·

«Τὰ ἀποτελέσματα ἐπιμελοῦς μου διδασκαλικῆς ἐργασίας ἐξαετοῦς δὲν εὕρισκον ἀνάλογα πρὸς ὅσα προσεδόκων. Αἱ πνευματικαὶ τῶν παιδίων δυνάμεις δὲν ηὔξανον ἀναλόγως τῶν κόπων μου οὐδὲ κατὰ λόγον τῶν γνώσεων, ἃς ταῦτα πράγματι ἀπέκτων. Ἀλλὰ καὶ αἱ μεμονωμέναι γνώσεις, ἃς μετέδιδον εἰς αὐτά, μὴ ἐφαίνοντο ὅτι δὲν εἶχον τὴν ἐσωτερικὴν συνοχήν, καὶ τὴν μόνιμον καὶ διαρκῆ ἐγκατάστασιν, ἧς εἶχον τὰ μάλιστα ἀνάγκην.

»Μετεχειρίσθην τὰ κάλλιστα τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς ἐποχῆς ἡμῶν. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν τοῦτο μὲν ἐν γλώσσῃ γεγραμμένα, ἧς οἱ παῖδες ὀλιγίστας ἐνόουν λέξεις, τοῦτο δὲ πεπληρωμένα μὲ ἐννοίας, αἵτινες ὑπερέβαινον τὴν πεῖραν αὐτῶν καὶ ἦσαν τοσοῦτον δυσανάλογα πρὸς τὴν ἰδιάζουσαν εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτῶν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων, ὥστε εἶχον ἀνάγκην καὶ χρόνου καὶ προπαρασκευῆς μεγάλης, ἵνα ἐξηγήσω τὰ ἐν αὐτοῖς ἀκατάληπτα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξήγησις αὕτη ἦτο ἐπαχθής, διότι ἀπερρόφει ὅλην τὴν προσοχήν μου καὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς, ψυχικῆς τῶν παιδίων ἀναπτύξεως δὲν ἐγίνετο πλέον ἢ ὅ,τι γίνεται, ὅταν τις ῥίπτῃ ἐνίοτε ἀκτῖνά τινα φωτὸς εἰς σκοτεινὸν δωμάτιον ἢ εἰς τὴν βαθεῖαν σκιὰν σκιερᾶς νεφέλης.

»Καὶ συνέβαινε τοῦτο καὶ δι' ἄλλον λόγον, διότι πολλὰ τῶν βιβλίων τούτων μὲ τὰς εἰκόνας αὐτῶν καὶ τὰς παραστάσεις ἢ κατήρχοντο μέχρι τοῦ κατωτάτου βάθους τῆς κατ' ἄνθρωπον γνώσεως ἢ μετεωρίζοντο ὑπεράνω τῶν νεφελῶν καὶ μάλιστα μέχρι τοῦ οὐρανοῦ τῆς ἀϊδίου βασιλείας, χωρὶς νὰ συγχωρήσωσιν πρότερον εἰς τὰ παιδία νὰ στηρίξωσι τὸν πόδα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ προσφιλοῦς ἐδάφους, ἐφ' οὗ κατ' ἀνάγκην πρῶτον πρέπει νὰ πατήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἐὰν θέλωσι νὰ μάθωσι τὸ βάδισμα πρὸ τῆς πτήσεως καὶ ἂν θέλωσι νὰ ἀναψυῶσιν αὐτοῖς πτέρυγες πρὸς ἀνύψωσίν τινα οἱανδήποτε.

»Ἀμυδρά τις προαίσθησις πάντων τούτων μὲ ὤθησε ἀρκετὰ ἐνωρὶς εἰς πειράματα, τοὺς μὲν μικροτέρους μου μαθητὰς νὰ διδάσκω αἰσθητὰ πράγματα εἰς δὲ τοὺς μεγαλειτέρους διὰ τῆς Σωκρατικῆς μεθόδου νὰ συντελῶ εἰς τὸ νὰ σχηματίζωσι ἐννοίας εὐκρινεῖς. Καὶ ἀποτέλεσμα τοῦ πρώτου ὑπῆρξεν ὅτι τὰ παιδία τὰ μικρὰ ἀπέκτησαν διαφόρους γνώσεις, ἃς παιδία τῆς ἡλικίας αὐτῶν συνήθως δὲν κατέχουσι. Καὶ ἤθελον τὸν τρόπον τοῦτον τῆς διδασκαλίας νὰ συνδέσω μὲ τὰς μεθόδους, ἃς εὕρισκον εἰς τὰ ἄριστα τῶν βιβλίων. Ἀλλὰ τὰ βιβλία πάντα, ἃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετεχειρίσθην, ἦσαν οὕτω γεγραμμένα, ὥστε προϋπέθετον παρὰ τοῖς παιδίοις ὑπάρχον ἐκεῖνο, ὃ ταῦτα ἔμελλον νὰ πορισθῶσιν ἐκ τῆς διδασκαλίας, δηλ. *τὴν γλῶσσαν*. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ὅτι ἡ κατὰ Σωκράτην διδασκαλία μου μὲ τοὺς μεγαλειτέρους μαθητὰς εἶχε τὰ ἀποτελέσματα, ἃ ἔχει ἀείποτε ἡ ἐξήγησις τῶν λέξεων, αἵτινες ἄλλαι μὲν δὲν ἔχουσιν ὡς βάσιν τὰ πράγματα αὐτά, ἄλλαι δὲ δίδονται εἰς γλῶσσαν, περὶ ἧς τὰ παιδία ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα δὲν ἔχουσι σαφῆ ἔννοιαν. Καὶ ὅ,τι αὐτὰ σήμερον εἶχον καταλάβῃ, ἐλησμόνουν μετά τινας ἡμέρας κατὰ τρόπον εἰς ἐμὲ ἀκατάληπτον, καὶ ὅσῳ ἐγὼ περισσότερον ἐκοπίαζον νὰ καταστήσω αὐτοῖς σαφῆ τὰ πάντα, τοσούτῳ αὐτὰ καθίσταντο δειλὰ καὶ ἄτολμα νὰ ἐξέλθωσιν μόνα διὰ τῆς ἰδίας των δυνάμεως ἐκ τοῦ σκότους, εἰς ὃ ἔχει ῥίψῃ αὐτὰ ἡ φύσις.

»Καὶ οὕτω καθόλου εὕρισκον ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ μου, αἱ δὲ συζητήσεις μου μετὰ δημοδιδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν τῶν πέριξ μερῶν ἐνίσχυον ἐμὲ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν πεποίθησίν μου, διότι καὶ οὗτοι μὲ ὅλα τὰ ἄπειρα συγγράμματα,

ἃ ἡ ἐποχὴ ἡμῶν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, συνησθάνοντο τὰ αὐτά, ὅσα καὶ ἐγώ, καὶ εὑρίσκοντο εἰς τὴν αὐτὴν ἀμηχανίαν καθ' ἡμέραν μὲ τοὺς μαθητάς των. Καὶ ἐσκέφθην ὅτι τὰς δυσχερείας ταύτας θὰ ᾐσθάνοντο οἱ κατώτεροι διδάσκαλοι διπλασίως καὶ δεκαπλασίως μεγαλειτέρας, ἐκτὸς ἐὰν καθίστα αὐτοὺς ἀνεπιδέκτους τοιούτου αἰσθήματος ἠφοβερὰ αὐτῶν ἀμάθεια. Ἠσθανόμην τὰ κενὰ ταῦτα ἐν τῷ ἐκπαιδευτικῷ ἡμῶν συστήματι μετὰ θερμότητος, εἰ καὶ δὲν ἐγίνωσκον ταῦτα σαφῶς, καὶ προσεπάθουν νὰ ἐξεύρω πανταχοῦ τὰ μέσα τῆς πληρώσεως αὐτῶν. Καὶ ἀπεφάσισα ἀπὸ τοῦδε νὰ συλλέξω πάντα τὰ μέσα καὶ πάντα τὰ πλεονεκτήματα, δι' ὧν θὰ καθίστατο δυνατὸν νὰ ὑπερνικήσω πάσας τὰς δυσκολίας, αἵτινες ἐνεφανίζοντο εἰς ἐμὲ κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας τῆς ἀνατροφῆς τῶν μαθητῶν. Ἀλλ' ἐπείσθην εὐθὺς ὅτι ὁ βίος μου δὲν θὰ ἐξήρκει νὰ φθάσω εἰς τοιοῦτον σκοπόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχον συγγράψῃ χάριν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ πολλὰ βιβλία, ὅτε μοῦ ἐπέστησεν ὁ Φισχῆρος ἐν πολλαῖς ἐπιστολαῖς τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς μεθόδου τοῦ Πεσταλότζη καὶ μοῦ διήγειρε τὴν ἐλπίδα, ὅτι οὗτος ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν, ὃν ἐγὼ ἐπεδίωκον καὶ ἄνευ τῶν ἐμῶν μέσων. Ἐσκέφθην ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ μου κατὰ σύστημα προχωροῦσα διδασκαλία γεννᾷ ἴσως τὰς δυσχερείας, ἃς δὲν ἔχει ὁ Πεσταλότζης καὶ ὅτι ἡ μέθοδος τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων γεννᾷ ἀφ' ἑαυτῆς τὰ κενά, ἃ οὗτος δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ συμπληρώσῃ, διότι οὔτε γιγνώσκει οὔτε μεταχειρίζεται τὴν μέθοδον ταύτην. Πολλὰ τῶν διδακτικῶν του μέσων π. χ. νὰ ἰχνογραφῶσιν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τοῦ ἀβακίου καὶ ἄλλα πορόμοια, μοῦ ἐφάνησαν τοσοῦτον ἁπλᾶ, ὥστε δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω πῶς ἐγὼ πρὸ πολλοῦ δὲν ἐπενόησα αὐτά. Καὶ ἐθαύμαζον ὅτι ὅσα μέσα ἐνταῦθα μετεχειρίζετο, πάντα ἦσαν πρόχειρα. Τὰ μάλιστα δὲ προσείλκυσέ με εἰς τὴν μέθοδόν του ἡ ἀρχὴ νὰ μορφώσῃ τὰς μητέρας πρὸς ὃ ἔχουσι φύσει προορισθῆ, διότι τὴν ἀρχὴν ταύτην εἶχον θέσῃ καὶ ἐγὼ ὡς βάσιν τῶν πειραμάτων μου.

»Αἱ ἰδέαι αὗται, ἐλθόντος τοῦ Κρουσίου εἰς Βασιλείαν καὶ πρακτικῶς ἐν τῷ παρθεναγωγείῳ τῆς πόλεως δείξαντος τὴν μέθοδον τοῦ Πεσταλότζη εἰς τὸν συλλαβισμόν, εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ εἰς τὴν ἀρίθμησιν, ἀπέκτησαν μεῖζον κῦρος. Ὁ ἱερεὺς Φαίσιος καὶ ὁ Βροῦννος, οἵτινες εἶχον τὴν διδασκαλίαν ἐν τῷ σχολείῳ τούτῳ ὡς καὶ τὸν διοργανισμὸν αὐτοῦ διατάξῃ κατὰ τὰς πρώτας εἰδήσεις περὶ τῆς Πεσταλοτζείου μεθόδου, ἣν ὅμως ἀκόμη δὲν ἐγινώσκομεν, παρετήρησαν ἀμέσως τὴν ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν, ἣν ἡ ἀνάγνωσις ἡ ἡνωμένη καὶ ὁ συλλαβισμὸς καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς γινομένη χρῆσις τοῦ ῥυθμοῦ, καὶ τὸ μικρὸν ὑλικόν, ὅπερ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Κρούσιος διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τῆς γραφῆς κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ὡς καὶ τὰ ὀλίγα παραδείγματα ἐκ τοῦ λεξιλογίου, ὅπερ εἶχεν ὁ Πεσταλότζη προορίσῃ διὰ τὸ πρῶτον ἀναγνωσματάριον τῶν παίδων, ἔπεισαν ἡμᾶς ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει βάσεις βαθείας ψυχολογικάς. Καὶ πάντα ταῦτα συνετέλεσαν τάχιστα νὰ ἀποφασίσω νὰ ἀποδεχθῶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Πεσταλότζη, νὰ συνεργασθῶμεν ὁμοῦ.

»Φθάσας εἰς Βουργδόρφην εἶδον ἅμα τῇ θέᾳ τοῦ νέου τούτου ἔργου τὰς προσδοκίας μου πάσας πληρουμένας. Καὶ ἡ ἐκδηλουμένη δύναμις τῶν μαθητῶν καθόλου, εἰς πάντα ὁρατή, καὶ ἡ ἁπλότης τῶν πολλῶν διδακτικῶν μέσων, δι' ὧν ἐγεννᾶτο ἡ δύναμις αὕτη, μοῦ ἐκίνησαν τὸν θαυμασμόν. Ἡ ἐντελὴς πάντων τῶν μέχρι τοῦδε σχολικῶν μεθόδων περιφρόνησις, ἡ ἁπλότης τῶν εἰκόνων, ἃς ἐνετύπωνεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ἡ ἀκριβὴς διαίρεσις τῶν μαθημάτων εἰς μέρη, τὰ ὁποῖα ὤφειλον οἱ μαθηταὶ νὰ μάθωσι κατὰ διάφορον χρόνον, ἡ ἀποστροφή του πρὸς συγκεχυμένα καὶ περίπλοκα, ἡ ἐπίδρασίς του πρὸς ἐνίσχυσιν πασῶν τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀντοχὴ αὐτοῦ πρὸς τὴν λέξιν περὶ ἣν μάλιστα ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ ἐσπούδαζε, καὶ πρὸ πάντων ἡ δύναμις, μεθ' ἧς μοὶ ἐφαίνοντο ὅτι ἀνέβλυζόν τινα τῶν διδακτικῶν του μέσων ὡς νέα πλάσις ἐκ τῶν στοιχείων τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, πάντα ταῦτα ἐφείλκυσαν εἰς μέγιστον βαθμὸν τὴν προσοχήν μου.

»Καὶ μοὶ ἐφαίνοντο μέν τινα εἰς τὰ πειράματα τοῦ Πεσταλότζη πράγματι ἀψυχολόγητα π. χ. ἡ ὑπαγόρευσις προτάσεων δυσκόλων καὶ περιπεπλεγμένων, ὧν ἡ πρώτη ἐντύπωσις κατ' ἀνάγκην ἦτο εἰς τοὺς μαθητὰς ὅλως σκοτεινή. Ἀλλ' ἀφ' οὗ εἶδον μὲ ποίαν δύναμιν οὗτος παρεσκεύαζε τὴν βαθμιαίαν τῶν ἐννοιῶν διευκρίνησιν καὶ μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι καὶ ἡ φύσις αὐτὴ κατ' ἀρχὰς ἐμφανίζει ἡμῖν πάντα σκοτεινὰ καὶ συγκεχυμένα, τότε δὲν εἶχον πλέον νὰ ἀντείπω καὶ εἰς τοῦτο, μάλιστα δὲ διότι παρετήρησα ὅτι ὁ Πεσταλότσης δὲν ἀπέδιδεν οὐδεμίαν ἀξίαν εἰς τινας τῶν μεθόδων του, μετεχειρίζετο δὲ ταύτας μόνον, ἵνα πεισθῇ περὶ τῆς

ἀδοκιμότητος αὐτῶν καὶ ἀπορρίψῃ αὐτάς. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπλανήθην, ὅτε ἔβλεπον ὅτι τινὰ τῶν μέσων του εἶχον τὰς ἀτελείας τῶν πρώτων δοκιμαστικῶς γινομένων ἐργαστιῶν, καὶ τοῦτο καθ' ὅσον εὐθὺς ἐπείσθην ὅτι ἡ βαθμιαία αὐτῶν κάθαρσις ἐνυπῆρχεν ἐν τῇ φύσει αὐτῶν. Πράγματι δὲ τοῦτο ὑπῆρχεν ἐν τῷ μαθήματι τῆς ἀριθμητικῆς, τῆς ἰχνογραφίας ὡς καὶ εἰς τὰ προκαταρκτικὰ μάθήματα τῆς γλώσσης.

Καὶ νῦν ἔβλεπον καθ ἡμέραν καλλίτερον ὅτι ἕκαστον τῶν διδακτικῶν του μέσων διὰ τῆς σχέσεώς του πρὸς τὸ ὅλον ἐπιδρᾷ πρὸς πάντα τὰ ἄλλα μάλιστα δὲ ἐπέδρα ἐπὶ τῆς δεκτικότητος τῶν παίδων διὰ πάντα καὶ ὅτι ταῦτα καθ' ἡμέραν ἐν χρήσει τιθέμενα, πρὶν ἀκόμη λάβωσι τὸν τύπον ἀρχῶν, τοσοῦτον ἐκαθαίροντο, ὥστε πάντως δι' αὐτῶν θὰ κατωρθοῦτο ὁ σκοπός ὃν ὁ Πεσταλότζης ἐπεδίωκε. Καὶ εἶναι ὁ Πεσταλότζης ἐν τοῖς πειράμασι καὶ ἐν τῇ χρήσει τῶν μέσων τούτων ἀκαταπόνητος. μέχρις ὅτου πεισθῇ ὅτι εἶναι σχεδὸν ψυχολογικῶς ἀδύνατον νὰ ἁπλοποιήσῃ αὐτὰ ἔτι περισσότερον καὶ νὰ ἐρευνήσῃ βαθύτερον τὴν φύσιν αὐτῶν. Καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη βαθμηδὸν νὰ ἁπλοποιήσῃ τὰ καθ' ἕκαστα μοῦ ἐνίσχυσαν τὴν γνώμην, ἣν ἀμυδρῶς πρότερον ἤδη εἶχον, ὅτι πάντα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα διὰ πολυπλόκου τεχνικῆς γλώσσης θηρεύουσι τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος περιέχουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὴν αἰτίαν τῆς ἀποτυχίας καὶ ὅτι πάντα τὰ μέσα καὶ τὰ διδακτικὰ καὶ τὰ παιδαγωγικὰ πρέπει νὰ γίνωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἁπλούστερα καὶ καθ' ἑαυτὰ καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν γλώσσαν, ἧς ἡ γραμματικὴ πρέπει νὰ εἶναι ἁπλῆ καὶ κατὰ ψυχολογικοὺς λόγους διατεταγμένη, ἐὰν θέλωμεν πράγματι νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν φύσιν ἐν τῇ αὐτενεργείᾳ της, ἣν δεικνύει αὕτη ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καὶ οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένετό μοι δῆλον τί ὁ Πεσταλότζης ἐπεδίωκε χωρίζων τὴν γραμματικὴν εἰς ἴδιον μάθημα· διὰ τί τὴν ἀριθμητικὴν ἐστήριζεν εἰς τὴν καθαρὰν καὶ γενικὴν γνῶσιν τῆς ἀρχῆς ὅτι πᾶσα ἀριθμητικὴ πρᾶξις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ συντόμευσις τῆς ἁπλῆς ἀριθμήσεως, οἱ δὲ ἀριθμοὶ πάλιν οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ συντόμευσις ἐκφράσεων ἐπιπόνων· ἓν καὶ ἓν καὶ πάλιν ἓν κλπ. γίνονται τόσα καὶ τόσα· καὶ διὰ τί πᾶσαν τεχνικῶς ἀναπτυσομένην δύναμιν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν καθαρὰν ἀναπαράστασιν πάντων τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων ἐστήριζε εἰς τὴν πρώϊμον ἀνάπτυξιν τῆς ἱκανότητος νὰ ἰχνογραφῶμεν γραμμάς, γωνίας, τετράγωνα, καὶ τόξα.

»Καὶ ὀὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως. καθ' ἑκάστην ἐπειθόμην ἔτι μᾶλλον περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ συστήματος τούτου, ἀφ' οὗ ἔβλεπον καθ' ἡμέραν ὁποῖα ἀποτελέσματα εἶχεν ἡ καθόλου ἐξεγερθεῖσα καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς ταύτας ἀσκουμένη δύναμις ἐν τῷ μετρεῖν, λογίζεσθαι, γράφειν καὶ ἰχνογραφεῖν Καὶ καθ' ἡμέραν ἐπειθόμην ἔτι μᾶλλον ὅτι πράγματι εἶναι δυνατὸν νὰ ᾖθάσωμεν πρὸς τὸν σκοπόν, περὶ οὗ ἤδη πρότερον ὡμίλησα καὶ ὅστις λίαν εἶχε ζωογονήσῃ καὶ τὴν ἐμὴν ἐργασίαν, δηλ. νὰ μορφώσωμεν τὰς μητέρας πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτῶν, πρὸς ὃν ἡ φύσις αὐτὴ προφανῶς προώρισεν αὐτὰς καὶ οὕτω νὰ κατασταθῇ δυνατὸν ἡ κατωτέρα παρεχομένη συνήθως εἰς τὸν λαὸν ἐκπαίδευσις νὰ στηρίζεται εἰς τὴν διδασκαλίαν ἣν παρέχουσιν αἱ μητέρες. Εἶδον ὅτι εἰσήγετο καθολικὸς ψυχολογικὸς τρόπος, καθ' ὃν ἠδύνατο πᾶς οἰκογενειάρχης, πᾶσα οἰκοδέσποινα, ἐὰν ἤθελον, νὰ διδάσκωσιν αὐτοὶ τὰ τέκνα των καὶ νὰ λείπωσι τὰ δαπανηρὰ Διδασκαλεῖα καὶ αἱ σχολικαὶ βιβλιοθῆκαι, ἅτινα ἐθεώρουν οἱ ἄλλοι ἀπαραίτητα πρὸς μόρφωσιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν αὐτοῖς δημοδιδασκάλων.

»Ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἡ ὅλη ἐντύπωσις τοῦ ἔργου καὶ ἡ καθ' ἡμέραν πεῖρα μοὶ ἐπανέφερον πάλιν τὴν πίστιν, ἣν εἶχον ἀκμαίαν μὲν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ παιδαγωγικοῦ μου σταδίου, ἀλλ' ἣν προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπὸ τὸ βάρος τῶν μεθόδων καὶ τῶν τρόπων τῆς ἐποχῆς σχεδὸν ἀπώλεσα—*τὴν πίστιν ὅτι εἶναι δυνατὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἡ βελτίωσις.*

ΠΕΡΙΙΔΡΥΣΕΩΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΩΦΑΛΑΛΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἀντὶ πάσης ἄλλης συστάσεως ἐκ μέρους τῆς Ἐκπαιδεύσεως καταχωρίζομεν ἐνταῦθα ὁλόκληρον τὴν ἀγγελίαν τοῦ ἀόκνου συνεργάτου ἡμῶν καὶ φιλοπάτριδος παιδαγωγικοῦ, ὅστις παρέχει διὰ τῶν ἐργασιῶν του ἀνεκτιμήτους ἐκδουλεύσης εἰς σύμπαν τὸ ἔθνος, μάλιστα δὲ διὰ τοῦ ἱδρύματος τοῦ φιλανθρωπικοῦ, ὅπερ προτίθεται νὰ ἱδρύσῃ καὶ τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα θὰ δοξάσῃ καὶ τὰ δυστυχῆ πλάσματα, τὰ κωφάλαλα, διὰ τῶν φώτων τῆς ἐπιστήμης ἥτις καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ πανταχοῦ ποιεῖ θαύματα, θὰ εὐεργετήσῃ ποικιλοτρόπως. Ἡ ἰδέα αὕτη τῆς συστάσεως σχολῆς κωφαλάλων, ἥτις πολλοὺς εὐγενεῖς ὁμογενεῖς μέχρι τοῦδε συνεκίνησε σπεύσαντας νὰ δηλώσουν τὴν πολύτιμον εἰς τὸ ἔργον συνδρομήν των, θὰ γίνῃ ὑποθέτομεν καὶ παρὰ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Ἐκπαιδεύσεως» ἀσπαστὴ καὶ θὰ προθυμηθῶσι νὰ παρακινήσωσι τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην τοῦ σχολείου νὰ χρησιμοποιήσωσι τοῦτο, ἐν ᾧ θὰ εὕρωσι πατρικὴν περίθαλψιν καὶ χριστιανικωτάτην βοήθειαν. Τὸ ὄνομα *Γραφειάδης*, ὅπερ ἀπέβη κόσμημα τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς εὐδοκιμήσεως τοῦ Ὀρφανοτροφείου Χατζῆ Κώστα ἐν Ἀθήναις, ἐγγυᾶται περὶ τῆς πλήρους καὶ τοῦ νέου ἔργου εὐδοκιμήσεως.

«Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐν Γερμανίᾳ φιλολογικῶν καὶ παιδαγωγικῶν σπουδῶν μοῦ ἐσπουδασα ἐπὶ τριετίαν, τῇ προστασίᾳ τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως, ὡς ὑπότροφος τοῦ δημοσίου ἐν Λειψίᾳ, Δρέσδη, Βερολίνῳ καὶ Λονδίνῳ τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας τῶν γραμμάτων εἰς τυφλοὺς καὶ κωφαλάλους, προτιθέμενος νὰ ὑπηρετήσω τὴν πατρίδα καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητά μου ταύτην εἴτε ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ Χ. Κώνστα, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ καὶ σεβαστοῦ μοι πατρός, εἴτε ὡς δημόσιος ὑπάλληλος. Ἀλλὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς προθέσεώς μου ταύτης ἀνεφίκτου πρὸς τὸ παρὸν οὔσης, ὡς ἐκ τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, ἀπεφάσισα νὰ συστήσω τοιοῦτον σχολεῖον κωφάλαλων ἰδιωτικὸν ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους.

α') Τὸ παιδίον δέον νὰ ἄγῃ ἡλικίαν 7-14 ἐτῶν.

β') Νὰ εἶναι καλῆς ὑγείας καὶ ἀρτιμελές.

γ') Νὰ εἶναι κωφάλαλον μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἠλίθιον, κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως σημασίαν.

δ') Θὰ συνδιαιτᾶται μεθ' ὅλου τοῦ προσωπικοῦ τοῦ σχολείου, ἐντὸς καταλλήλου οἰκίας, ὡς οἰκότροφος ἐπὶ πληρωμῇ δρ. 130 κατὰ μῆνα, πληρωτέων κατὰ τὴν ἀρχὴν ἑκάστης ἑξαμηνίας.

Τὰ καθέκαστα τῶν τε δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῶν οἰκοτρόφων τούτων κανονισθήσονται διὰ γενικοῦ προγράμματος.

Κατὰ τὴν ἐν τῷ ὑπουργείῳ στατιστικὴν 1100 κωφάλαλοι, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, περίπου, ὑπάρχουν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, διπλάσιοι δὲ βεβαίως θὰ ὦσι τοιοῦτοι Ἕλληνες ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Καὶ ὅμως οὔτε ἐν Κων)πόλει, οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ, οὔτε ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὔτε ἐν Κρήτῃ καὶ τοῖς ἑλληνικοῖς κέντροις ὑπάρχει τοιοῦτον σχολεῖον ἑλληνικόν. Ἔνιοι δὲ ἐκ τῶν ἀδικηθέντων ὑπὸ τῆς φύσεως τοιούτων παίδων, τέκνα ὄντες πλουσίων, ἐφοίτησαν ἢ φοιτῶσιν εἰς εὐρωπαϊκὰ σχολεῖα δαπάνῃ 250—300 φράγκων περίπου κατὰ μῆνα, χωρὶς νὰ καρπῶνται τὴν προσήκουσαν ὠφέλειαν, καθὸ διδασκόμενοι εἰς ξένην γλῶσσαν καὶ μόνον παρ' ὁμογλώσσων καταλληπτοὶ ὄντες μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των.

Ἡ μέθοδος, ἣν θὰ ἐφαρμόσω ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, εἶναι ἡ νέα Γερμανική, ἧς πρωτουργὸς ἐγένετο ὁ ἐπιφανὴς Σαμουὴλ Heinicke, ἡ ἐπικρατεστέρα νῦν ἐν Εὐρώπῃ, ἡ στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἐνεργείας τῶν φωνητικῶν ὀργάνων, καὶ οὐχὶ ἡ παλαιά, ἡ Γαλλική, ἡ μιμητική, ἧς θεμελιωτὴς ὁ Abbé de l'Epée ἡ διὰ χειρονομιῶν ἐνεργουμένη.

Συνεργάτας δὲ θέλω προσλάβει δύο διακεκριμένους δημοδιδασκάλους, ὑπηρετήσαντας ὑπ' ἐμὲ ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ καὶ γεγυμνασμένους ἐν τῇ μεθόδῳ πρὸς διδασκαλίαν τοῦ κωφαλάλου ὀρφανοῦ Γ. Σεῖφερτ, ἤδη μαθητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος τῶν διδασκάλων δὲν δύναται νὰ διδάξῃ πλείονας τῶν 8—10 κωφαλάλων μαθητῶν, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐν τῷ συσταθησομένῳ παρ' ἐμοῦ σχολείῳ τούτῳ δὲν θὰ ὑπερβῇ τοὺς 30. πρὸς τὸ παρόν. Σὺν τοῖς ἄλλοις θὰ ἀσκῶνται ἐν τῷ σχολείῳ οἱ κωφάλαλοι εἰς τὴν γυμναστικήν, τὴν χειροτριβικήν, ἤτοι σχολικὴν χειροτεχνίαν, καὶ ἰχνογραφίαν, μετὰ παρέλευσιν δὲ χρόνου τινός, ὅσοι ἐκ τούτων προαιροῦνται, θὰ διδάσκωνται καὶ τέχνας, φοιτῶντες πρὸς τοῦτο, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν ἑνὸς τῶν διδασκάλων, καθ' ὡρισμένας ὥρας, εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον ἢ εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χ. Κώνστα, καθ' ἣν ἕκαστος ἔχει ἰδιοφυΐαν.

Παρκιτούμενος τῆς θέσεώς μου, τῆς τοῦ καθηγητοῦ πρότερον, νῦν δὲ τῆς τοῦ ὑποδιευθυντοῦ τοῦ Ὀρφανοτροφείου Χ. Κώστα, θέσεων λίαν ἱκανοποιητικῶν ὑλικῶς τε καὶ ἠθικῶς, ἰδίᾳ δὲ ἀναπαυτικῶν σχετικῶς, ὅπως ἀναλάβω τὴν διδασκαλίαν καὶ μόρφωσιν κωφαλάλων, τὸ ἐπιπονώτατον τῶν ἔργων, ἥκιστα ὂν ἄλλως τε ἐπικερδές, ἄγομαι, ὡς δύναταί τις εἰκάσαι, οὐχὶ ἐκ πνεύματος κερδοσκοπικοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπιθυμίας α') ὅπως ἀνταποκριθῶ εἰς τὴν θέλησιν τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως, ἀναδείξαντός με ὑπότροφον τοῦ δημοσίου, ἵνα σπουδάσω τὴν μέθοδον ταύτην, β') ὅπως χάριν φιλανθρωπίας χρησιμεύσω ὑπὲρ τῶν ἀτυχῶν τούτων πλασμάτων, καὶ γ') ἵνα συντελέσω πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ στίγματος, ὅπερ κατ' ἐμὲ φέρει ἡ φιλτάτη πατρὶς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοιούτων σχολείων, μόνη αὕτη ἐξ ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, μηδ' αὐτῶν τῆς Τουρκίας, Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ἐξαιρουμένων.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ τελικὴ πρόθεσίς μου εἶναι νὰ καταστήσω τὸ σχολεῖον τοῦτο βαθμηδὸν φιλανθρωπικὸν ἵδρυμα ὑπὲρ πτωχῶν κωφαλάλων καὶ παράρτημα τοῦ Ὀρφανοτροφείου Χ. Κώνστα ὑπ' αὐτοῦ διοικούμενον, ἅμα ὡς ἡ φιλογένεια τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν προικίσῃ αὐτὸ διὰ μέσων ἐπαρκῶν πρὸς αὐτοσυντήρησίν του. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον θὰ ὑποβάλω αὐτὸ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ τὸν ἔλεγχον τριμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἀπὸ τὸν Σ. Μητροπολίτην, τὸν πρόεδρον τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ τὸν πρόεδρον τοῦ συμβουλίου τοῦ Ὀρφανοτροφείου Χ. Κώνστ ἢ τοὺς νομίμους ἀναπληρωτὰς αὐτῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, ἐξελέγχουσα τὴν διαχείρισιν τοο εἰρημένου σχολείου, θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δεδικαιολογημένων πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἐξόδων, τὸ πλεονάζον ἐκ τῶν εἰσπράξεων ποσὸν νὰ χρησιμοποιῇ πρὸς συν-

τήρησιν ἀναλόγου ἀριθμοῦ πτωχῶν κωφαλάλων, προτιμωμένων τῶν ὀρφανῶν τοιούτων.

Ὅσοι τῶν εἴτε ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, εἴτε ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ὁμοεθνῶν ἔχουσιν ἀνάγκην τοιούτου σχολείου διὰ τὰ τέκνα, ἢ τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν, ἢ χάριν φιλανθρωπίας διὰ πτωχὰ κωφάλαλα ὑπὸ τοὺς ἄνω ἐκτεθέντας ὅρους, παρακαλοῦνται νὰ δηλώσωσι τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν πρὸς ἐμὲ δι' ἐπισπολῆς των ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τοῦδε πρὸς ὁδηγίαν μου περὶ τοῦ πρακτέου κατὰ τὸν προσεχῆ Σεπτέμβριον.

Ἐν Ἀθήναις 3 Μαρτίου 1895.

Α. Δ. Γραφειάδης Δ. Φ.

Ὑποδιευθυντὴς τοῦ Ὀσφανοτρ. Χ. Κώνστα.

ΠΕΡΙ ΟΔΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ι. Πῶς δυνάμεθα νὰ σώτωμεν τοὺς ὀδόντας ἡμῶν ἐκ τῆς καταστροφῆς.

ΙΙ. Οἱ ὀδόντες εἶναι 1. οἱ πρόσθιοι, οἵτινες εἶναι τέσσαρες ἄνω καὶ τέσσαρες κάτω 2. οἱ κυνόδοντες οἵτινες εἶναι εἰς τὰ πλαγια δύο ἄνω, ἑκατέρωθεν τῶν προσθίων, καὶ δύο κάτω. 3. οἱ τραπεζῖται οἵτινες εἶναι δέκα ἄνω ἀνὰ πέντε εἰς ἑκάστην σιαγόνα καὶ δέκα κάτω ὡσαύτως ἀνὰ πέντε εἰς ἑκάστην σιαγόνα. Ὥστε εἶναι ἐνόλῳ 32

1. καὶ 2. σιαγών. 4. φλοιὸς τῆς ῥίζης. 5 μυελός. 6. ὀστεΐνη ὕλη. 7. σμάλτον.

Τὸ σχῆμα τῶν ὀδόντων τούτων εἶναι διάφορον. Οἱ πρόσθιοι ὀδόντες εἶναι πλατεῖς ὡς σκεπάρνια καὶ χρησιμεύουν νὰ τέμνουν ἢ διχάζουν τὰς τροφὰς π.χ. ψωμί, ἀχλάδι, κρέας. Διὰ τοῦτο καλοῦνται καὶ τομεῖς ἢ διχαστῆρες. Οἱ κυνόδοντες εἶναι μυτεροὶ ὡς εἶναι οἱ ὀδόντες τοῦ σκύλου καὶ χρησιμεύουν νὰ σχίζουν τὸ κρέας. Οἱ τραπεζῖται εἶναι ἄνω τετραγωνικοὶ ὡς τράπεζα, πρὸς τὸ μέσον ὀλίγον βαθύτεροι, ἵνα μένωσι ἐπ' αὐτῶν στερεώτερον αἱ τροφαὶ καὶ μασῶνται.

Τὰ φαγητά, τὰ ὁποῖα τρώγομεν, πρέπει νὰ γίνουν αἷμα. Ἀλλ' ἵνα γίνωσιν αἷμα ἀπαιτεῖται μεγάλη ἐργασία καὶ μεγάλη τέχνη. Πρῶτον πρέπει νὰ γίνωσι χυλός. Πρὸς τοῦτο βραζονται καὶ μασῶνται κατόπιν διὰ τῶν ὀδόντων· ὅσῳ καλλίτερον εἶναι αἱ τροφαὶ μεμασημέναι, τόσῳ εὐκολώτερον γίνονται χυλὸς ἐν τῷ στομάχῳ. Διὰ τοῦτο οἱ ὀδόντες εἶναι σπουδαιότατα ὄργανα τῆς μεταβολῆς τῶν σιτίων εἰς χυλόν. Οἱ ἔχοντες ὀδόντας ὑγιεῖς καὶ μασῶντες τὴν τροφὴν δύνανται νὰ εἶναι ἄνθρωποι ὑγιέστεροι τῶν ἄλλων, οἵτινες στερούμενοι ὀδόντων καταπίνουσι τὴν τροφὴν ἀμάσητον.

Ἀλλ' οἱ ὀδόντες χρησιμεύουν νὰ προφέρωμεν καὶ τὰς λέξεις καλλίτερον καὶ καθαρώτερον. Ἄνθρωπος νωδὸς (φαφούτης) ὁμιλεῖ ἀσαφῶς τὴν γλῶσσαν καὶ μετὰ δυσκολίας ἐννοοῦμεν αὐτόν, τί λέγει.

Ἀλλὰ καὶ πρὸς στολισμὸν χρησιμεύουν οἱ ὀδόντες. Οἱ στερηθέντες τῶν ὀδόντων ἔχουσι πρόσωπον παραμεμορφωμένον. Φαφούτισσα γυνὴ καὶ ἂν εἶναι ὡραία ἀπώλεσε τὴν ὡραιότητά της.

Ἐν τούτοις, εἰ καὶ οἱ ὀδόντες εἶναι χρησιμώτατοι, ἀφίνομεν αὐτοὺς νὰ φθείρωνται ἐνωρὶς πρὸς βλάβην ἀνεπανόρθωτον. Διότι ὑπάρχουσιν μὲν ὀδοντοϊατροί, οἵτινες τοποθετοῦσι ὀδόντας τεχνητοὺς κατασκευαζομένους εἰς ἐργοστάσια, μὲ οὐσίας ἐξ ἧς κατασκευαζονται τὰ ὑαλικά, τὰ πιᾶτα κ.τ.λ. καὶ ὁμοιαζοντας καταπληκτικῶς πρὸς τοὺς ὀδόντας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ ὀδόντες οὗτοι δὲν εἶναι στεροὶ καὶ εὐκόλως δύνανται, νὰ σπάσωσι, εἶναι καὶ ἀκριβοὶ τιμώμενοι δέκα δραχμὰς ἕκαστος, ἐὰν εἶναι εἰς καουτσοὺκ δεδεμένοι, 40 δέ, ἐὰν εἶναι ἐπὶ χρυσῆς πλακός.

Ἀλλὰ τὸ χειρότερον πάντων εἰς τοὺς μὴ περιποιουμένους τοὺς ὀδόντας των εἶναι ἡ ὀδονταλγία, ὑφ' ἧς ταλεπωροῦνται καὶ ἥτις εἶναι δικαιοτάτη τιμωρία τῆς φύσεως εἰς τοὺς ἀπερισκέπτους ἀνθρώπους τοὺς ἀφίνοντας νὰ φθείρωνται οἱ ὀδόντες των.

Πρὶν δὲ εἴπωμεν πῶς δύνανται νὰ προφυλάττωνται οἱ ὀδόντες ἀπὸ τὴν φθοράν, ἂς ἴδωμεν πῶς εἶναι κατεσκευασμένοι. Ἂν λάβωμεν ἕνα τραπεζίτην ὀδόντα τοῦ ἀνθρώπου, βλέπομεν ὅτι τὸ ἐπάνω μέρος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν καλύπτεται ὑπὸ τῶν οὔλων, εἶναι ἐσκεπασμένον μὲ μίαν ὕλην λευκὴν ὁμοιότητα ἔχουσαν πρὸς τὴν πορσελάνην, ἐξ ἧς κατασκευάζουν φλυτσάνια, πιᾶτα. Ἡ ὕλη αὕτη, τὸ σμάλτον, ἥτις εἶναι σληροτάτη, εἶναι ἀφθονωτέρα μὲν κατὰ τὸ μέσον τοῦ ὀδόντος, ὀλιγωτέρα δὲ κατὰ ἄκρα, ἔνθα πλησιάζει πρὸς τοὺς ἄλλους ὀδόντας. Καὶ διὰ τοῦτο συνήθως οἱ ὀδόντες φθείρονται κατὰ τὰ ἄκρα ἐκεῖνα. Μετὰ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ὀδόντος, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ τῆς σληρᾶς ταύτης οὐσίας, καὶ ὅπερ ὀνομάζεται στεφάνη, ἢ κεφαλὴ τοῦ ὀδόντος, ἔρχεται τὸ ἄλλο μέρος, ὅπερ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς στεφάνης καὶ τῶν ῥιζῶν τοῦ ὀδόντος καλυπτόμενον ὑπὸ τῶν οὔλων καὶ καλούμενον λαιμὸς τοῦ ὀδόντος. Κατόπιν δὲ ἔρχονται αἱ ῥίζαι τοῦ τραπεζίτου, αἵτινες εἶναι συνήθως δύο, ἐνίοτε ὅμως εἶναι τρεῖς καὶ τέσσαρες πᾶσαι ἐμπεπηγμέναι ἐντὸς τῶν βοθρίων τῆς σιαγόνος. Ὁ τράχηλος καὶ αἱ ῥίζαι δὲν ἔχουν σληρὰν οὐσίαν, ἀλλὰ μόνον ὀστοῦν, ὅπερ ὅμως ἐκτείνεται καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ὀδόντος χωρὶς νὰ φαίνηται, διότι καλύπτει αὐτὴν ἡ σληρὰ ὑαλώδης οὐσία, περὶ ἧς πρότερον ὡμιλήσαμεν. Πρὸς μείζονα δὲ προφύλαξιν τῶν ῥιζῶν ἐπενέδυσεν ἡ φύσις αὐτὰς καὶ μὲ ἕτερον ὀστέϊνον περίβλημα τὸ καλούμενον φλοιὸν τῶν ῥιζῶν. Οὕτως ἡ φύσις ἔχει τὸν ὀδόντα πανταχόθεν περιενδύσῃ μὲ διάφορα προφυλακτικὰ μέσα, ἵνα διατηρήσῃ αὐτὸν ὑγιᾶ καὶ διαφυλάξῃ ἀλύμαντον, ὅσον ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτῆς.

Ἐντὸς δὲ ἔχει ὁ ὀδοὺς τὸν μυελόν, ὅστις χρησιμεύει νὰ τρέφῃ τὸν ὀδόντα, ὡς τρέφονται καὶ τὰ ἄλλα ὀστᾶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ μυελὸς δὲ οὗτος τοῦ ὀδόντος συγκοινωνεῖ μὲ τὴν σιαγόνα διὰ μικροτάτων ὀπῶν, αἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὸ ἄκρον ἑκάστης τῶν ῥιζῶν, καὶ ὡς εὐκόλως βλέπει τις, ἂν παρατηρήσῃ ἐκβεβλημένον ὀδόντα ἀνθρώπου.

Ἐν τῇ συνημμένῃ εἰκόνι βλέπει τις 1. τὸν μυελὸν τοῦ ὀδόντος, ἐν τῷ ἐσωτάτῳ μέρει αὐτοῦ 2. τὸ ὀστοῦν 3. τὸν φλοιὸν τῆς ῥίζης, καὶ 4. τὴν στεφάνην.

ΙΙΙ. Ἐρωτήσεις.

1. Πόσοι εἶναι ὅλοι οἱ ὀδόντες τοῦ ἀνθρώπου;
2. Ποῖοι χρησιμεύουν εἰς μάσησιν;
3. Καὶ πῶς εἶναι πρὸς τὸν σκοπὸν τούτων κατεσκευασμένοι;
4 Ποῖοι χρησιμεύουν εἰς τομὴν τῶν τροφῶν;
5. Καὶ πῶς εἶναι πρὸς τοῦτο κατεσκευασμένοι;
6. Πόσας ῥίζας ἔχουν οἱ τραπεζῖται;
7. Πόσας οἱ πρόσθιοι;
8. Πόσας οἱ κυνόδοντες;
9. Εἰς τί χρησιμεύουν οἱ ὀδόντες;
10. Τί ἐνδέχεται νὰ συμβῇ κατὰ τὴν μάσησιν, ἂν ἡ μασωμένη ὕλη εἶναι σληρά;
11. Πῶς ἐφρόντισεν ἡ φύσις νὰ σώσῃ τὸν ὀδόντα ἀπὸ τῆς καταστροφῆς;
12. Ἀρίθμησε τὰ μέρη, ἐξ ὧν σύγκειται ὁ ὀδούς;

ΙΥ. Ὁ ὀδούς, εἰ καὶ ἡ φύσις, ὡς εἴδομεν, προεφύλαξε σοφῶς τοῦτον ἀπὸ καταστροφῆς, ἐν τούτοις δύναται νὰ πάθῃ, ὅταν δὲν συντρέχωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν διατήρησιν αὐτοῦ. Τὸ σπουδαιότατον δὲ εἶναι μὴ πάθῃ ἡ στεφάνη. Ἂν αὕτη τριβῇ, τότε ὁ ὀδοὺς ὑπὸ τοῦ σιάλου προσβάλλεται καὶ σήπεται, ὡς βλέπομεν εἰς τοὺς ἐφθαρμένους ὀδόντας, οἵτινες, γίνονται μαῦροι καὶ ἀναδίδουσιν ἀποφοράν. Τρίβεται δὲ ἡ στεφάνη 1) ὅταν θέλωμεν διὰ τῶν ὀδόντων νὰ θραύσωμεν λίαν σληρὰ πράγματα, ὡς εἶναι τὰ ὀστᾶ, τὰ ζαχαρᾶτα, σληρὰ ἀμύγδαλα. 2) ὅταν μετὰ τὴν γεῦσιν θερμῶν φαγητῶν πίωμεν ψυχρὰ ποτὰ ἢ οἶνον ἢ ὕδωρ καὶ τἀνάπαλιν. Ἀλλὰ καὶ ἀλλαχόθεν ἐπίκειται εἰς τὸν ὀδόντα καταστροφὴ ἐκ τοῦ λαιμοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς ῥίζης. Τὰ οὔλα, ὡς γνωστόν, χρησιμεύουν νὰ περισφίγγωσι καὶ νὰ στερεοποιῶσι τὸν ὀδόντα ἐν τῇ σιαγόνι. Ἀλλ' ὁ καλὸς οὗτος σύνδεσμος, ὅστις προφυλάττει τοὺς ὀδόντας νὰ σαλεύουν καὶ νὰ καταστρέφωνται, δύναται νὰ πάθῃ 1). ἀπὸ πολλὰ μικρόβια, τὰ ὁποῖα γεννῶνται εἰς τὸ στόμα διὰ τῶν λειψάνων τῶν τροφῶν, ἃ εἰσχωροῦσι καὶ ἐπικάθηνται ἐκεῖ 2). ἐκ τοῦ πωρίου, ὅπερ σχηματίζεται ἐκ τοῦ σιάλου καὶ ἐπικάθηται μεταξὺ τῶν οὔλων καὶ τῶν ὀδόντων. Μάλιστα δὲ δύναται νὰ συμβῇ τὸ πωρίον τοῦτο νὰ εἰσχωρήσῃ βαθύτερον εἰς τὰς ῥίζας καὶ νὰ διακόψῃ τοῦ ὀδόντος τὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς σιαγόνος καὶ οὕτως ὁ ὀδοὺς νὰ πάθῃ ὑπὸ ἀτροφίας καὶ νὰ ἐκπέσῃ. Ἡ φύσις διὰ διαφόρων πόνων προκαλεῖ τὸν ἄνθρωπον νὰ προλάβῃ τὴν καταστροφήν, ἀλλ' ἐννοεῖ τὴν φωνὴν τῆς φύσεως ὁ ἄνθρωπος; Ὑπάρχει πρόληψις, καθ' ἣν «ὀδόντι ποῦ πονεῖ πρέπει νὰ δῇ τὸν ἥλιον» δηλ. νὰ ἐκβληθῇ διὰ τῆς ὀδοντάγρας. Ἀλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ γίνηται, ὅταν οὐδὲν ἄλλο μέσον θεραπείας ὑπάρχῃ. Σήμερον δὲ ἡ ὀδοντοϊατρικὴ ἔχει πλεῖστα μέσα βοηθείας. Τὸν κοῖλον ὀδόντα διὰ φυράματος πληροῖ καὶ καθιστᾷ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπιτήδειον πρὸς μάσησιν ἀπαλλάττουσα ἡμᾶς καὶ τῆς ὀδονταλγίας. Τὰς παθήσεις τῶν οὔλων, αἵτινες λέγονται παρουλίδες, θεραπεύει διὰ τῆς ἀποξέσεως τοῦ πωρίου καὶ διὰ τῆς τακτικῆς τῶν οὔλων καὶ τῶν ὀδόντων πλύσεως διὰ ὀδοντοτριμμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ ἀποκτείνωσι τὰ μικρόβια. Ἀλλ' ὅπως καλλιτέρα καθόλου ἰατρικὴ εἶναι ἡ προφυλάττουσα τὸν ἄνθρωπον νὰ μὴ ἀσθενῇ, οὕτε καὶ καλλιτέρα τῶν ὀδόντων ἰατρικὴ εἶναι ἡ προφυλάττουσα τοὺς ὀδόντας ἀπὸ νόσους καὶ βλάβας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρέπει νὰ ἀσκηθῶσιν οἱ παῖδες νὰ πλύνωσι τὸ στόμα αὐτῶν εὐθὺς μετὰ τὸ φαγητόν των καὶ κατὰ τὴν πρωΐαν καὶ κατὰ τὴν μεσημβρίαν καὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν. Ἐὰν δὲν ἔχωσι ψῆκτραν, ἂς κάμνωσι χρῆσιν τοῦ δακτύλου τρίβοντες τὰ οὔλα καὶ τοὺς ὀδόντας καὶ καθαρίζοντες αὐτὰ διὰ τῆς ἀποπλύσεως τοῦ στόματος. Δύνανται δὲ νὰ κάμνωσι χρῆσις καὶ κοινοῦ σάπωνος, ὅστις ἔχει ἀντισηπτικὰς οὐσίας.

Ἐρωτήσεις.

1. Ἐκ τίνων ἀσθενειῶν δύναται νὰ πάθῃ ὁ ὀδούς;
2. Εἶναι φρόνιμον νὰ ἐξαιρῶνται οἱ ὀδόντες;
3. Ποῖα εἶναι ἡ καλλιτέρα ἰατρικὴ τῶν ὀδόντων;
4. Τίνα καλὰ δύνανται νὰ προκύψουν ἐκ τῆς πλύσεως τῶν ὀδόντων;
5. Πότε πρέπει νὰ πλύνωνται οἱ ὀδόντες;
6. Καὶ διὰ τίνων μέσων πρέπει νὰ πλύνωνται;
7. Πότε τρέχει κίνδυνον νὰ θραυσθῇ ἡ στεφάνη τοῦ ὀδόντος;

ΠΕΡΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑΣ

(Συνέχεια Ἐκπαιδεύσεως ἀριθ. 22).

Καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἠθάνοντο ἄλλως οἱ αἰώνιοι ἐκεῖνοι τοῦ κόσμου φωστῆρες. Ἡ φιλαν-

θρωπία, τὸ ἀγαθόν, κατεῖχεν ἐν ταῖς μεγάλαις αὐτῶν καρδίαις τὴν αὐτὴν θέσιν, οἵαν καὶ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ καλόν, ὡς δηλοῦται ἔκ τε τῆς παραδόσεως καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, τῶν αἰωνίων τούτων κατόπτρων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Οὕτω ὁ Ξενοφῶν θεωρεῖ τὴν φιλανθρωπίαν ὡς τὸν πρώτιστον ψυχικὸν κόσμον· διὸ περιγράφων τὰ ψυχικὰ προτερήματα τοῦ Κύρου, τοῦ ἰδανικοῦ τούτου ἥρωος αὐτοῦ, προτάσσει τῶν ἄλλων ἀρετῶν, τῆς φιλομαθείας καὶ φιλοτιμίας, θεωρῶν αὐτὴν ἀνωτέραν, τὴν φιλανθρωπίαν,[1]) οὐδόλως ἀμελῶν καὶ δι' ὡραίων παραδειγμάτων νὰ ἐξυψώσῃ αὐτὸν ἐν τῇ θείᾳ τῷ ὄντι ἀρετῇ ταύτῃ[2]). Λέγομεν δὲ «ἰδανικοῦ ἥρωος», διότι, ὡς εἰκός, ἡ φιλοτιμία, δηλαδὴ ἡ φιλοδοξία, δυσκόλως συμβιβάζεται μετὰ τῆς φιλανθρωπίας[3]) Περὶ τούτου ἕν μόνον, ἐναργὲς δὲ προσάγομεν παράδειγμα ἐκ τῆς νεωτάτης τῆς Εὐρώπης ἱστορίας· ἐὰν λ. χ. ὁ δικαίως «ἱδρυτὴς τῆς εἰρήνης» — καί περ ἐνόπλου — κληθείς, ὁ ἐσχάτως ἀποθανὼν αὐτακράτωρ τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος Γ'. ἦτο μᾶλλον φιλόδοξος παρὰ φιλάνθρωπος, ἡ Εὐρώπη θὰ μετεβάλετο εἰς ἀνθρώπινον σφαγεῖον. Ὅτι δὲ Κῦρος ὁ παλαιὸς ἦτο ἰδανικὸν πρόσωπον — εἷς π α π ύ ρ ι ν ο ς ἄ ν θ ρ ω π ο ς, κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν τοῦ κ. Μιστριώτου[4] — ἐν τῇ φιλοσοφικῇ διανοίᾳ τοῦ Ξενοφῶντος[5]) καὶ οὐχὶ πράγματι φιλάνθρωπος διδασκόμεθα ἐκ τῆς τελευταίας αὐτοῦ, τῆς κατὰ τῶν Μασσαγετῶν στρατείας, καθ' ἣν καὶ καθ' Ἡρόδοτον, ἐφονεύθη (350 π. Χ.). Τόμυρις, ἡ βασίλισσα τῶν Μασσαγετῶν καλεῖ αὐτὸν ἐπανειλημμένως «ἄπληστον αἵματος·» τρωθεῖσα δὲ καὶ ὡς βασίλισσα καὶ ὡς μήτηρ, μεθυσθέντος καὶ ζωγρηθέντος οὕτω, τέλος δὲ διεργασαμένου ἑαυτὸν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Σπαργαπίσου, ἀναφωνεῖ τῷ Κύρῳ: «ἥλιον ἐπόμνυμί τοι τὸν Μασσαγετέων δεσπότην, ἢ μήν σε ἐγὼ καὶ ἄπληστον ἐόντα αἵματος κορέσω.» (Ἡροδ. I, 212)· ἐκτελεῖ δὲ μετὰ τὴν κρατερὰν καὶ λυσσώδη μάχην καὶ τὴν λαμπρὰν νίκην τὸν ὅρκον αὐτῆς: «ἀσκὸν δὲ πλήσασα αἵματος ἀνθρωπήϊου Τόμυρις ἐδίζητο ἐν τοῖσι τεθνεῶσι τῶν Περσέων τὸν Κύρον νέκυν, ὡς δὲ εὗρε, ἐναπῆκε αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἐς τὸν ἀσκόν· λυμαινομένη δὲ τῷ νεκρῷ ἐπέλεγε τάδε· Σὺ μὲν ἐμὲ ζώουσάν τε καὶ νικῶσάν σε μάχῃ ἀπώλεσας παῖδα τὸν ἐμὸν ἐλών δόλῳ, σὲ δ' ἐγώ, κατά περ ἠπείλησα, αἵματος κορέσω.» (αὐτ. 214). Ἡ δὲ πρὸς τὸν Κροῖσον ἐπιείκεια ἦτο μᾶλλον ἀπόρροια τῆς περὶ τῆς ἑαυτοῦ τύχης σκέψεως, ἣν Ἑλληνικὴ πάλιν φιλανθρωπία καὶ σοφία, ἡ τοῦ Σόλωνος, ἐξήγειρε διὰ τῆς περιφήμου ἐκείνης ἀναφωνήσεως, ἐπελθοῦσα ὡς ἀπὸ μηχανῆς θεὸς κατὰ τὴν ὑστάτην στιγμὴν τοῦ ἐσχάτου κινδύνου τοῦ Κροίσου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ παίδων (Ἡροδ. I, 86). Ὁμοίως πρὸς τὸν σχετικὸν χαρακτηρισμὸν συμβάλλουσιν ἄλλα τε καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἱστορικοῦ ἀναγραφομένη γνώμη τοῦ φιλοδόξου καὶ προβλεπτικοῦ ἀνδρός, ἡ ἥκιστα φιλάνθρωπος: «ὁμοίως γὰρ μοι νῦν γε φαίνομαι πεποιηκέναι, ὡς εἴ τις πατέρα ἀποκτείνας τῶν παίδων αὐτοῦ φείσαιτο.» κτλ. (Ἡρόδ. αὐτ. 155).

Ἐκ τῶν βραχυτάτων τούτων καὶ ἐκ τῆς καθόλου ἐπισκοπήσεως τῶν ἐλατηρίων τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἐν τε τῷ ἐξελιγμῷ τῆς ἱστορίας καὶ ἐκείνῳ τοῦ βραχέος ἰδιωτικοῦ βίου βλέπομεν ὅτι ὁ μέγιστος τῆς φιλανθρωπίας ἐχθρὸς εἶνε τ ὸ σ υ μ φ έ ρ ο ν. Τοῦτο ἐνίοτε ὑπαγορεύει τὸν οἶκτον, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν φιλανθρωπίαν· ἡ τοιουτότροπος ὅμως φιλανθρωπία οὐδεμίαν ἔχει ἠθικὴν ἀξίαν. Τοιαύτη τις ἦτο καὶ εἶνε ἡ τῶν βαρβάρων φιλανθρωπία, τοιαύτη δὲ ἦτο καὶ ἡ Κύρου πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους καὶ τοὺς Χαλδαίους καὶ τὰ λοιπὰ νικώμενα ὑπ' αὐτοῦ ἔθνη. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἡ π ο λ ι τ ε ί α, τὸ παγετῶδες τοῦτο Ἑλληνικὸν εἴδωλον, ἀπερρόφει ἐνίοτε τὴν θερμότητα τῆς καρδίας, οὕτως ὥστε ἡ πλουσιωτέρα φύσις ἐφαίνετο στεῖρα εὐγενῶν αἰσθημάτων, «ἓν ἄγονον ἀκρωτήριον», ὡς ἀθύμως θὰ ἔλεγεν ὁ πενθητικὸς Σαιξπήρειος ἥρως Ἀμλέτος. Ὁ δημαγωγὸς Κλέων ἐν τῇ κατὰ τῶν Μυτιληναίων, παρὰ Θουκυδίδη (III, 40), δημηγορίᾳ θεωρεῖ τὸν οἶκτον καὶ τὴν ἐπιείκειαν ὡς ἀσυμφορώτατα πολιτικὰ σφάλματα, λέγων: «ἐγὼ μὲν οὖν καὶ τότε πρῶτον καὶ νῦν διαμάχομαι μὴ μεταγνῶναι ὑμᾶς τὰ προδεδογμένα, μηδὲ τρισὶ τοῖς ἀξυμφορωτάτοις τῇ ἀρχῇ, οἴκτῳ καὶ ἡδονῇ λόγων καὶ ἐπιεικείᾳ, ἁμαρτάνειν.» Καὶ

1) «Φῦναι δὲ ὁ Κῦρος λέγεται καὶ ᾄδεται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν βαρβάρων εἶδος μὲν κάλλιστος, ψυχὴν δὲ φιλανθρωπότατος καὶ φιλομαθέστατος καὶ φιλοτιμότατος» (Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. 1, 2, 1).

2) Ξεν. αὐτ. III, 3,1 κ. ἑξ.

3 Πρβλ. Ἰσοκρ. Εὐαγ. α'. 3.

4) Γ. Μιστριώτου Πλάτ. Γοργίας, ἔκδ. 2. σελ. 12 τῆς εἰς Πλάτ. εἰσαγ.

5) Παρὰ τῷ συγγραφεῖ τούτῳ ἤτε ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος καὶ ὁ καθόλου βίος τοῦ ἥρωος εἶνε, ὡς εἰκός, ὅλως διάφορος τοῦ παρ' Ἡροδότῳ. Ὁ Ἰσοκράτης συνωδὰ τῇ Ἡροδοτείῳ ἐκδοχῇ, πρὸς δὲ καὶ τῷ τοῦ λόγου σκοπῷ, καλεῖ τὸν Κῦρον, τὸ Ξενοφώντειον τοῦτο εἴδωλον, ἐπανειλημμένως: «ἄνθρωπον βάρβαρον καὶ κακῶς τεθραμμένον». Πρβλ. Ἰσοκρ. Φίλιπ. 27. Ἔτι τοίνυν Κῦρος, ἵνα μνησθῶμεν καὶ περὶ τῶν βαρβάρων, ἐκτεθεὶς μὲν ὑπὸ τῆς μητρὸς εἰς τὴν ὁδόν» κτλ. καὶ: «Οὐκ ἀγνοῶ δ' ὅτι πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων τὴν βασιλέως δύναμιν ἄμαχον εἶναι νομίζουσιν· ὧν ἄξιον θαυμάζειν, εἰ τὴν ὑπ' ἀνθρώπου βαρβάρου καὶ κακῶς τεθραμμένου καταστραφεῖσαν» κτλ. αὐτ. 59.

αὐτὸς οὗτος ὁ Διόδοτος ὁ Εὐκράτους, ὁ κατὰ τῆς θανατώσεως τῶν Μυτιληναίων, καὶ ἐν γένει κατὰ τῆς θανατικῆς ποινῆς—ἐκ τῆς δημηγορίας δὲ ταύτης τοῦ Θουκυδίδου ἀντλοῦσι, καθ' ἡμᾶς, τὰ πιθανώτερα αὐτῶν ἐγχειρήματα οἱ νεώτεροι, οἱ ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς θανατικῆς ποινῆς ἀποφαινόμενοι—καὶ αὐτὸς τὸ συμφέρον ἀσπάζεται, τῇ κοινῇ, ὡς εἰκός, προστιθέμενος γνώμῃ: «Ὑμεῖς δὲ γνόντες ἀμείνω τάδε εἶναι καὶ μήτε οἴκτῳ πλέον νείμαντες μήτ' ἐπιεικείᾳ, οἷς οὐδὲ ἐγὼ ἐῶ προσάγεσθαι» κτλ. (Θουκυδ. αὐτ. 48).

Τὸ τῆς πολιτείας συμφέρον ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτοῦ, τῇ τοῦ γένους καθόλου, ἐξελίξει παροξύνει ἔστιν ὅτε μέχρι μανίας τὴν ψυχήν, ἰδίᾳ ἐν χαλεποῖς καιροῖς ἐθνικῶν κινδύνων καὶ λαμβάνει μορφὴν ἀγρίας φιλοπατρίας, πρὸ τῆς ὁποίας τὸ τῆς φιλανθρωπίας αἴσθημα ὠχριᾷ καὶ ἐκλείπει. Ἐὰν ἡ κατὰ τοῦ Λυκίδου σκληρότης τῶν Ἀθηναίων τυγχάνῃ ὁπωσδήποτε παρὰ τισι συγγνώμης τινός, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ἐκτάκτου ἐκείνης ψυχολογικῆς στιγμῆς, ἡ ἀποτρόπαιος ὅμως ἐκείνη πρᾶξις τῶν γυναικῶν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων τοῦ παρατόλμου καὶ ἀσυνέτου βουλευτοῦ μενεῖ ὡς αἱματηρὰ κηλὶς ἐν ταῖς δέλτοις τῆς ἱστορίας· ἡ δὲ κ α τ ὰ ἐν τῇ τοῦ θελγεσιμύθου ἱστορικοῦ φράσει :» καὶ κατὰ μὲν ἔλευσαν αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, κατὰ δὲ τὰ τέκνα «(Ἡροδ. IX, 5) θὰ ἀνακαλῇ πάντοτε ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ εὐαισθήτου ἀναγνώστου τὸν ξηρὸν καὶ ἀπαίσιον κτύπον τῶν λίθων κατὰ τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν τρυφερῶν σωμάτων τῶν ἀθῴων ἐκείνων θυμάτων γυναικείας ἀπανθρωπίας, ἥτις, ὡς μὴ ὤφελε, δὲν εἶνε τόσον σπανία ἐν τε τῇ καθόλου ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ. Ὅσον ἐν τούτοις τὸ φιλάνθρωπον τοῦ Παυσανίου πρὸς τοὺς Θηβαίους καὶ τοὺς παῖδας τοῦ Ἀτταγίνου, οὓς » ἀπέλυσε τῆς αἰτίης, φὰς τοῦ μηδισμοῦ παῖδας οὐδὲν εἶναι μεταιτίους,» καὶ πρὸς τὴν Κώαν γυναῖκα καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Μαρδονίου. Μετὰ ποίας ἱερᾶς καὶ Ἕλλησι πρεπούσης, Χριστιανικῆς, τολμῶ εἰπεῖν, ἀγανακτήσεως ἀπέρριψεν ὁ ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὑπεράγαν αὐστηρῶς κρινόμενος ἀνὴρ τὴν παραίνεσιν τοῦ Αἰγινήτου Λάμπωνος, συμβουλεύσαντος αὐτῷ νὰ πράξῃ ἔργα ἀνάξια Ἕλληνος: — » τὰ πρέπει μᾶλλον βαρβάροισι ποιέειν ἤπερ Ἕλλησιν »— (Ἡρόδ. IX, 76, 78, 79. Παυσαν. Λακων. Δ'.).

Ἀπὸ Ὁμήρου ἤδη μέχρι Πλουτάρχου καὶ Αἰλιανοῦ ἡ Ἑλληνικὴ φιλολογία βρίθει θαυμασίων φιλανθρωπικῶν ἰδεῶν καὶ παραδειγμάτων. Ἡ φιλανθρωπία ὅμως ὡς ὑπερτάτη ἐν τῷ κόσμῳ ἀρχὴ καθιερώθη διὰ τῆς θείας διδασκαλίας, τοῦ φαεινοῦ βίου καὶ τοῦ ἀνεφίκτου ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ μαρτυρίου, ὅπερ ὑπέστη ὁ Θεάνθρωπος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ὑπὲρ τῆς τέως χειμαζομένης ἀνθρωπότητος, ὑπὲρ τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ, κληροδοτῶν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος θησαυρὸν θεῖον καὶ ἀνεξάντλητον ἠθικῶν ἀδαμάντων, ἐξ ὧν καὶ ἑνὸς μόνου ἡ ἑδραία κατοχὴ δύναται νὰ σώσῃ τὸν παντὶ ἀνέμῳ ριπταζόμενον ἄνθρωπον καὶ ὧν ἕνα. γνωστὸν μέν, ἀλλ' αἰωνίῳ καὶ ἀφθίτῳ νεαζοντα κάλλει : δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιπαρέλθωμεν ἀλλὰ παρατιθέμεθα ὡς κατακλεῖδα ἐνταῦθα, λέγω δὲ τὴν θείαν ἐκείνην παραβολήν, τὴν τοσαύτην Ἀνατολικὴν εὐωδίαν ἀποπνέουσαν, τὴν ὑπὸ φαεινὴν περιβολὴν γλυκεῖαν καὶ ἀκαταγώνιστον ἐνέχουσαν ἀλήθειαν, τὴν τοσοῦτον ταῖς θερμαῖς, ἕνεκα τοῦ κλίματος, ἐναρμόττουσαν φύσεσιν, αἷς τὸ πρῶτον μετεδόθη, θερμὴ καὶ αὐτὴ καὶ ἐπιεικὴς καὶ γλυκεῖα καὶ ὀνειρώδης, συλληφθεῖσα καὶ διαπλασθεῖσα ὑπὸ τοὺς πλήρεις ἀπαλῶν καταβαυκαλήσεων διαπύρους, ἀκτινοβόλους. διαυγεῖς καὶ γλαυκοὺς οὐρανίους τῆς νωχελοῦς Ἀνατολῆς θόλους : «Ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἰεριχώ, καὶ λῃσταῖς περιέπεσεν, οἱ καὶ ἐκδύσαντες αὐτόν, καὶ πληγὰς ἐπιθέντες, ἀπῆλθον, ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα. Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεύς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθεν· ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν, ἀντιπαρῆλθε. Σαμαρείτης δέ τις ὁδεύων, ἦλθε κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν εὐσπλαγχνίσθη καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον· ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον, καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ. Καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθών, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ. Ἐπιμελήθητι αὐτοῦ καὶ ὅ,τι ἂν προσδαπανήσῃς, ἐγώ, ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με, ἀποδώσω σοι . . . . .»

Ἀ. Δ. Γραφειάδης

ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ

ΥΠΟ

ΧΡ. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Β'.

Διαμόρφωσις τῆς Γῆς. Ἡ λιθόσφαιρα.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ ἀνεπτύξαμεν πῶς κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Laplace παρήχθη ἐκ τοῦ Ἡλίου τὸ ἡμέτερον πλανητικὸν σύστημα, ἐν ᾧ περιλαμβάνεται καὶ ἡ Γῆ. Ἤδη δὲ προβαίνομεν εἰς τὰ στάδια τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἡμετέρου πλανήτου.

Ἡ Γῆ κατ' ἀρχὰς ἀπετέλει σφαῖραν τεραστίαν ἀτμοειδῆ καὶ διάπυρον. Ἦτο αὐτὸ δὴ τοῦτο πυκνοτάτη ἀνημμένη ἀτμόσφαιρα. Ἐν τῇ παρελεύσει δὲ τῶν αἰώνων, ἐπειδὴ διήρχετο ἐκ χώρου ψυχροῦ, ἐψύχετο βαθμιαίως ἐξωτερικῶς καὶ ψυχομένη συνεπυκνοῦτο καὶ συνεστέλλετο. Ἐπῆλθε δὲ καιρός,

κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ψῦξις αὕτη ἐχώρησε τοσοῦτον, ὥστε ἐξωτερικά τινα μέρη τῆς σφαίρας ταύτης δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ μένωσιν εἰς τὴν ἀτμοειδῆ ταύτην κατάστασιν, ἀλλὰ συμπυκνωθέντα μετέπεσον ἐκ τῆς ἀερώδους εἰς τὴν ῥευστήν. Ὡς ὅμως γνωρίζομεν ἐκ τῆς φυσικῆς ἡ μετάβασις σώματός τινος ἐκ τῆς ἀερώδους καταστάσεως εἰς τὴν ῥευστὴν εἶναι ψῦξις αὐτοῦ καὶ ἑπομένως συμπύκνωσις. Ἡ τοιαύτη δὲ συμπύκνωσις συνεπάγεται ἀναντιρρήτως τὴν σχετικὴν τοῦ βάρους αὐτοῦ αὔξησιν. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὰ ῥευστοποιηθέντα μέρη τῆς σφαίρας ὡς σχετικῶς τῶν ἄλλων βαρύτερα κατέπεσον ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ μέρους τῆς σφαίρας εἰς τὰ ἐνδότερα αὐτῆς καὶ δὴ εἰς τὸ κέντρον. Οὕτω δὲ ἐν ἡλικίᾳ, Κύριος οἶδε πόσον χιλιάδων αἰώνων, ὁ ἡμέτερος πλανήτης συναπετελέσθη ἐκ δύο ἀνομοίων τὴν κατάστασιν μερῶν, ἐκ τοῦ ῥευστοῦ πυρῆνος καὶ ἐκ τοῦ παχέος ἀτμώδους περικαλύμματος. Ἔλαβε δῆλα δὴ τὴν αὐτὴν σύστασιν, ἣν σήμερον ἔχει ὁ ἡμέτερος ἥλιος. Ἡ τοιαύτη ὅμως τοῦ ἡμετέρου πλανήτου κατάστασις δὲν ἔμεινε στάσιμος. Ἀδιαλείπτως χωροῦσα ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ ψῦξις, διαρκῶς ἔψυχε καὶ συνεπύκνου τοῦτον, ἀενάως δὲ ἐξωτερικὰ τούτου μέρη ῥευστοποιούμενα κατέπιπτον πρὸς τὸ κέντρον, ἐν ᾧ αὐξανομένου συνεχῶς οὕτως τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς σφαίρας πυρῆνος, βαθμιαίως ἐλεπτύνετο τοὐναντίον τὸ περιβάλλον τοῦτον ἀτμῶδες περικάλυμμα καὶ ἠλαττοῦτο. Ἦλθε δὲ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁλόκληρος πλέον ἡ σφαῖρα αὕτη μετέπεσεν ἐκ τῆς ἀερώδους καταστάσεως εἰς τὴν ῥευστήν. Ἀλλ' ἂν τὸ μέχρι τοῦδε περιβάλλον τὴν σφαῖραν ψῦχος κατηναλίσκετο ἀποκλειστικῶς, ἵνα ἀπεργασθῇ τὴν μετάπτωσιν τῆς σφαίρας ἐκ τῆς ἀερώδους καταστάσεως εἰς τὴν ῥευστήν, ἤδη καὶ πάλιν ὑφιστάμενον ἤρξατο ἀπεργαζόμενον τὴν ἑτέραν μετάπτωσιν, τὴν ἐκ τῆς ῥευστῆς εἰς τὴν στερεάν. Καὶ ὄντως ἐν τῇ παρελεύσει τῶν αἰώνων ἡ ἐξωτερικὴ ψῦξις τῆς σφαίρας ἐχώρησε τοσοῦτον καὶ τοιαύτη ἐν αὐτῇ συμπύκνωσις συνετελέσθη, ὥστε εὐλόγως ἐπάγη τὸ ἐξωτερικὸν τῆς σφαίρας μέρος καὶ ἐσχηματίσθη τὸ στερεὸν ἐξωτερικὸν περικάλυμμα, ὅπερ κατ' ἀρχὰς μὲν λεπτότατον ἐξηκολούθησε μετὰ ταῦτα βαθμιαίως νὰ παχύνηται συνεχῶς ἐπιδρῶντος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ περιβάλλοντος τὴν σφαῖραν ψύχους. Ἐσχηματίσθη ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ καλουμένη σήμερον *λιθόσφαιρα* [1]). Πόσον δὲ πάχος ἔχει ἡ λιθόσφαιρα αὕτη καὶ πότε ἀκριβῶς ἤρχισε νὰ στερεοποιῆται ὁ ἐξωτερικὸς φλοιὸς τῆς Γῆς, τοῦτο εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ σήμερον μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας. Βεβαίως τὰ διάφορα ἀπολιθώματα τὰ ἐν τοῖς κόλποις τῆς Γῆς φιλοστόργως πεφυλαγμένα μαρτυροῦσι τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐνοργάνου κόσμου καὶ εἶναι οὕτως εἰπεῖν τὸ αἰώνιον ἡμερολόγιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐνέγραψεν αὐτὴ ἡ Γῆ δι' ἰδίας χειρὸς τὴν ἱστορίαν της. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ νὰ συμπεράνωμεν ἀκριβῶς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐνεφανίσθη ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς Γῆς ὁ ἐνόργανος κόσμος, πολὺ δὲ περισσότερον νὰ προσδιορίσωμεν τὴν διάρκειαν τῆς *ἀζωϊκῆς* λεγομένης περιόδου καὶ μάλιστα τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γῆ ἤρχισε νὰ στερεοποιῆται.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ πάχος τῆς λιθοσφαίρας καὶ τοῦτο, ἂν δὲν δύναται ἐπακριβῶς νὰ προσδιορισθῇ σήμερον, βεβαίως ὅμως διὰ νὰ ἀντέχῃ εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς συγκλονισμούς της πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὰ μέγα. Ἐκεῖνο, ὅπερ εἰς τὰ διάφορα ἐγχειρίδια ὁρίζεται ὡς πάχος τῆς λιθοσφαίρας (66 χ. μ.) ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γηγενοῦς θερμότητος, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀληθές. Καὶ πρῶτον μὲν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀπολύτως ἀληθὲς ὅτι ἡ γηγενὴς θερμότης αὐξάνει κατὰ 1^0K ἀνὰ 33 μέτρα, διότι τὰ μέχρι σήμερον γενόμενα πειράματα περιωρίσθησαν εἰς τόσον σχετικῶς ἀβαθῆ μέρη, ὥστε πολὺ τολμηρὸν εἶναι ἐκ τῶν μικρῶν τούτων παρατηρήσεων νὰ συμπεράνῃ τις γενικῶς περὶ τῆς βαθμιαίας κλίμακος τῆς ἐσωτερικῆς θερμότητος τῆς Γῆς. Τὸ βαθύτατον φρέαρ, ὅπερ μέχρι τοῦδε ἀνωρύχθη εἶναι τὸ ἐν *Σπεμβέργῃ* (1270 μ.). Ἀλλὰ τοῦτο, ὅσον βαθὺ καὶ ἂν εἶναι, ἀπέναντι τῆς ἀκτῖνος τῆς Γῆς εἶναι ἐλάχιστον, διότι δὲν ὑπερβαίνει τὸ $^1/_{5000}$ ταύτης. Ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλον λόγον δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι κατ' ἀριθμητικὴν πρόοδον προβαίνει ἀνὰ 33 μέτρα ἡ γηγενὴς αὕτη θερμότης. Διότι ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθὲς οὐδὲν στοιχεῖον ἠδύνατο νὰ μένῃ στερεὸν εἰς βάθος τὸ πολὺ 70 χ. μ. μηδ' αὐτοῦ τοῦ δυστηκτοτάτου πάντων τῶν μετάλλων τοῦ *Ὀσμίου* ἐξαιρουμένου (2500^0). Καὶ τοῦτο λέγομεν χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν ὅτι εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα τῆς Γῆς, ἔνθα λειτουργεῖ πολλῶν ἀτμοσφαιρῶν (19 χ. ἀτμοσφ.) θλῖψις, δὲν χρειάζεται τὸ αὐτὸ ποσὸν θερμότητος πρὸς τῆξιν τῶν σωμάτων ὅπερ χρειάζεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, ἀλλὰ πάντως ὀλιγώτερον. Συνάγεται λοιπὸν ἐκ τούτων πάντων ὅτι τὸ πάχος τῆς λιθοσφαίρας δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἐκ τῆς ἀβεβαίου γηγενοῦς θερμότητος, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀντέχῃ εἰς τοὺς βιαίους ἐσωτερικοὺς κλονισμοὺς τῆς πυροσφαίρας καὶ νὰ μὴ πάσχῃ ἀνατροπὰς καὶ καταστροφὰς φοβερὰς πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 100 χ. μέτρα.

(1) Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ritter, Zöppritz καὶ ἄλλων τὰ ἐσώτατα μέρη τῆς Γῆς ἕνεκα τεραστίας θλίψεως καὶ ἰσχυρᾶς θερμοκρασίας μετέπεσον ἐκ τῆς ῥευστῆς καταστάσεως εἰς τὴν ἀερώδη. Ὑπολογίσθη δ' ὅτι ἐν τῷ κέντρῳ τῆς γῆς ἐνεργεῖ θλῖψις 3 ἑκατομ. ἀτμοσφαιρῶν. Ἡ πελωρία δ' αὕτη θλῖψις καὶ μόνη θὰ ἐπήνεγκεν ἀναντιρρήτως τοσαύτην ὕψωσιν θερμοκρασίας, ὥστε αἱ ἐν τῷ κέντρῳ ὕλαι νὰ κατέστησαν ἀέρες πυκνότατοι.

ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν καταστημάτων ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΤΙΝΙΔΟΥ 1895—3491